SPECIAL OCEAANHELDEN VAN BONAIRE

DUIKEN

SCHILDPADDENBESCHERMING

OP PAD MET VELDRANGER FUNCHI

OCEAANHELD

Francesca geeft koraal weer een kans

MANGROVE MANIACS

Tuinieren in de mangroven

FOTOGRAFIE

Bonaire in macro

FREEDIVEN

CARLOS COSTE VERBRAK TWAALF WERELDRECORDS

DIVERS PARADISE

LEKKER NORMAAL OP BONAIRE

De Authentieke Platteland

Bonaire staat zeker bekend voor zijn kleurrijke onderwaterwereld, mooie stranden en zijn vriendelijke flamingo's. Maar wist je dat Bonaire een uniek plattelandsgebied heeft? Het verkennen van het platteland geeft elke bezoeker de mogelijkheid om een andere kant van het eiland te zien en de grote verscheidenheid aan landschappen, een ander soort natuur en vele verborgen schatten te ontdekken.

Hier zijn er drie leuke activiteiten die je zeker niet mag missen:

ERVAAR PAARDRIJDEN

Het gebied Washikemba is een bekende plaats waar je kan gaan paardrijden. Het is mogelijk om een excursie te boeken om zo het eiland per paard te verkennen. Wil jij met de paarden gaan zwemmen? Dat hoort ook bij deze excursie! Je gaat lekker samen zwemmen in de baai; Lagoon.

GOLFEN IN HET ONGEREPTE NATUUR

Stel je voor; golfen in een compleet natuurlijke bestaande omgeving. Dus zonder groene fairways, maar banen voorzien van lokale vegetatie en aarde. De baan heeft als doel om zo dicht mogelijk bij de natuur te blijven en het terrein zo ongerept mogelijk te laten. De 18-holes zijn dan ook allemaal gevormd door de natuurlijke omgeving van het eiland. Spelen op deze golfbaan is zeker een unieke ecologische ervaring!

VERKEN BARA DI KARTA

Bara di Karta is een heel afwisselend en interessante gebied. Vanaf Pos Bara di Karta start de wandelroute in westelijke richting. In het begin is de ondergrond relatief los waardoor voorzichtigheid geboden is en goede schoenen een vereiste zijn. Na de eerste 150 meter start de klim naar de top. In zo'n 10 minuten wordt de top bereikt, waar je een verrassend uitzicht bereikt. Hier kan je een groot deel van het eiland bewonderen.

BONAIRE
Once a Visitor Always a Friend

@BonaireTourism
www.tourismbonaire.com

JUDITH RIETVELD
HOOFDREDACTEUR

Echte helden

Over Bonaire hebben we al meerdere specials uitgebracht, maar we zijn nog lang niet uitgeschreven! Dit keer hebben we als thema *Oceaanhelden*. Want op het Caribische eiland wonen echte helden, die zich met hart en ziel inzetten voor het onderwaterleven. Met de Italiaanse Francesca Virdis doken we onder en mochten we het bijzondere fenomeen coral spawing meemaken. Wat een mazzel dat we precies toen op het eiland waren! Zij maakt zich hard voor het herstel van het koraal en dat het zijn vruchten afwerpt, hebben we met eigen ogen gezien. Marien bioloog Sabine Engel kende ik al, en het verbaasde me dan ook niet dat ze een geweldig project is gestart met *Mangrove Maniacs*. Een uur stinkend in de wind, zwoegend met zagen en het modder tot achter de oren, hielpen we een dag mee met 'tuinieren' in de mangroven. Het verhaal van veldranger Funchi vond ik helemaal bijzonder, hoe hij van het eten van schildpadden zich nu juist inzet voor de bescherming van deze prachtige dieren. Wij gingen met hem mee op zoek naar schildpaddennesten. Ook ontmoetten we freediver Carlos Coste die maar liefst twaalf wereldrecords verbrak en spraken we met onderwaterfotograaf Ellen Muller die op een hele andere manier naar de onderwaterwereld kijkt. Met heel veel plezier heb ik aan deze special gewerkt, het zijn stuk voor stuk bijzondere mensen die met recht 'oceaanheld' genoemd mogen worden!

DUIKEN
BONAIRE

HOOFDREDACTEUR:
Judith Rietveld

CO-HOOFDREDACTEUR:
René Lipmann

REDACTIE
Nina Tourton
e-mail: redactie@duiken.nl

DIRECTIE:
Michel Florisson (verantwoordelijke uitgever)

DUIKEN Nederland is een uitgave van
VIPMEDIA PUBLISHING EN SERVICES
Postbus 7272, 4800 GG Breda
Telefoon: 076-5301721,
Takkebijsters 57a, 4817 BL Breda

Coverfoto: Buddy Dive Resort

Niets van deze uitgave mag overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. Opname van deze special in een leesportefeuille is niet toegestaan. De redactie werkt onafhankelijk van welke organisatie dan ook. De redactie en de uitgever zijn tevens niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties.

INHOUD
OCEAANHELDEN VAN BONAIRE

MENSEN
Bonaire in detail, de macrofoto's van Ellen Muller 4
Freediver Carlos Coste verbrak twaalf wereldrecords 16

TOPSPOTS
Pims favorieten, vier onbekende topspots 14

NATUUR
Francesca Virdis helpt het koraal een handje 10
Mangrove Maniacs, tuinieren in de mangroven met Sabine 32
Veldranger Funchi in actie voor zeeschildpadden 38

FOOD
Meet the locals, eetplekjes die net even anders zijn 31

WETEN
Duikkaart Bonaire 44
Reisfacts Bonaire 46

Onze coverfoto is gemaakt door Daniel Versteeg

«SPAWNING-SHOTS ZIJN ERG UITDAGEND, IK VERVEEL ME DAAROM NOOIT»

Wauw, wat is dat? De onderwaterfoto's van Ellen Muller zijn altijd net even anders. Met haar unieke kijk op de onderwaterwereld en haar engelengeduld, weet Ellen waanzinnig mooie macrofoto's te maken. Elke foto is even pakkend en bijzonder, waarbij het vastleggen van paaigedrag haar grote favoriet is.

Zou je ons iets meer over jezelf willen vertellen?
Ik verhuisde in 1980 vanuit de Verenigde Staten naar Bonaire en werd op slag verliefd op de koraalriffen en het kristalheldere water van het eiland. In 2001 kocht ik een digitale onderwatercamera en ontdekte ik een nieuwe passie: het verkennen en fotograferen van het levendige ecosysteem van onze koraalriffen. Door op Bonaire te wonen heb ik de mogelijkheid om bijna dagelijks te duiken, en daardoor heb ik veel van de bewoners van de riffen en hun unieke gedrag nauwkeurig kunnen documenteren. Ik ben blij te kunnen zeggen dat ik onderweg zelfs een paar nieuwe soorten heb ontdekt!

Hoe zou je jouw fotografie en stijl omschrijven?
Ik concentreer me vooral op close-ups en macrofotografie, maar ik fotografeer ook veel vissen en ongewervelden. De meeste van mijn duiken vinden plaats bij zonsondergang of 's nachts. Wonen op Bonaire geeft me de mogelijkheid om meerdere keren terug te gaan naar dezelfde plek en de vissen en hun gedrag te leren kennen. Het gedrag en de gewoonten van een onderwaterdier kennen, is een grote hulp bij onderwaterfotografie en stelt me in staat om unieke foto's te maken.

Macrofoto's en close-ups. Waarom die specialiteit?
Macro is mijn favoriet. Veel van de kleine wezens worden over het hoofd gezien door duikers, dus het is geweldig om de verbazingwekkende diversiteit van deze kleinere bewoners van het rif te kunnen laten zien.

Vertel eens iets over je apparatuur.
Ik gebruik een Canon G16 in een Canon-behuizing, GoBe-lampen en natte close-uplenzen (Inon en Aquatica). Een heel eenvoudige opzet in vergelijking met de meeste duikers, maar het is wat voor mij het beste werkt.

Jouw favoriete duikplek op Bonaire is…
Ik duik graag op het rif langs het havengebied richting de stad. Het is een mooie mix van puin en rif en rijk aan macromogelijkheden.

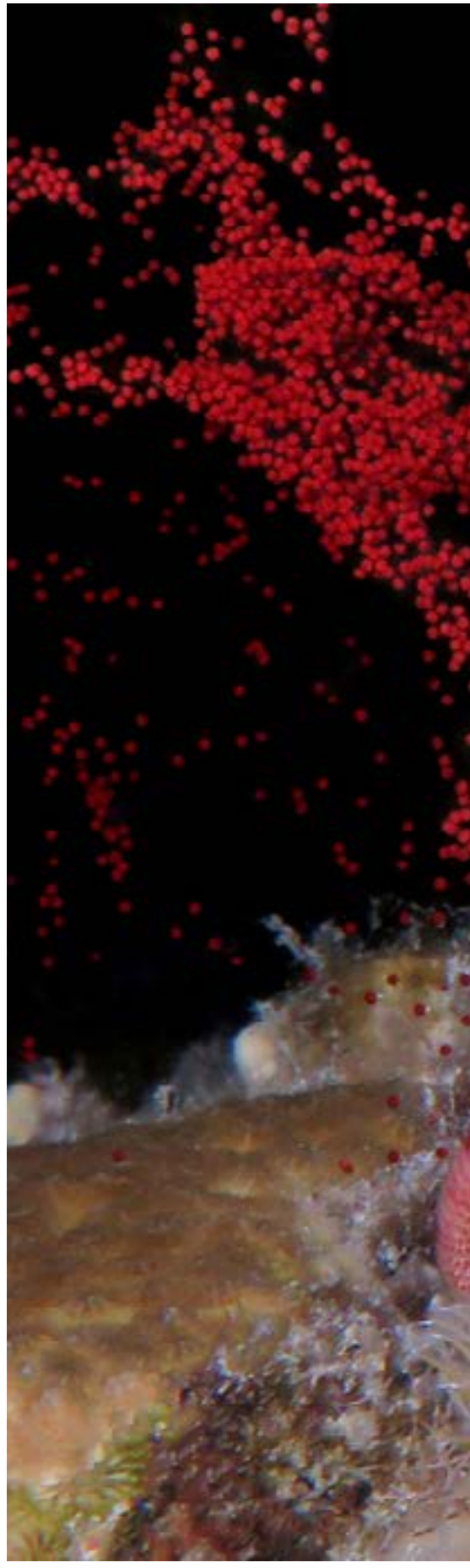

Tekst: Nina Tourton en Daniëlle Hattink (bijschriften) **Foto's:** Ellen Muller

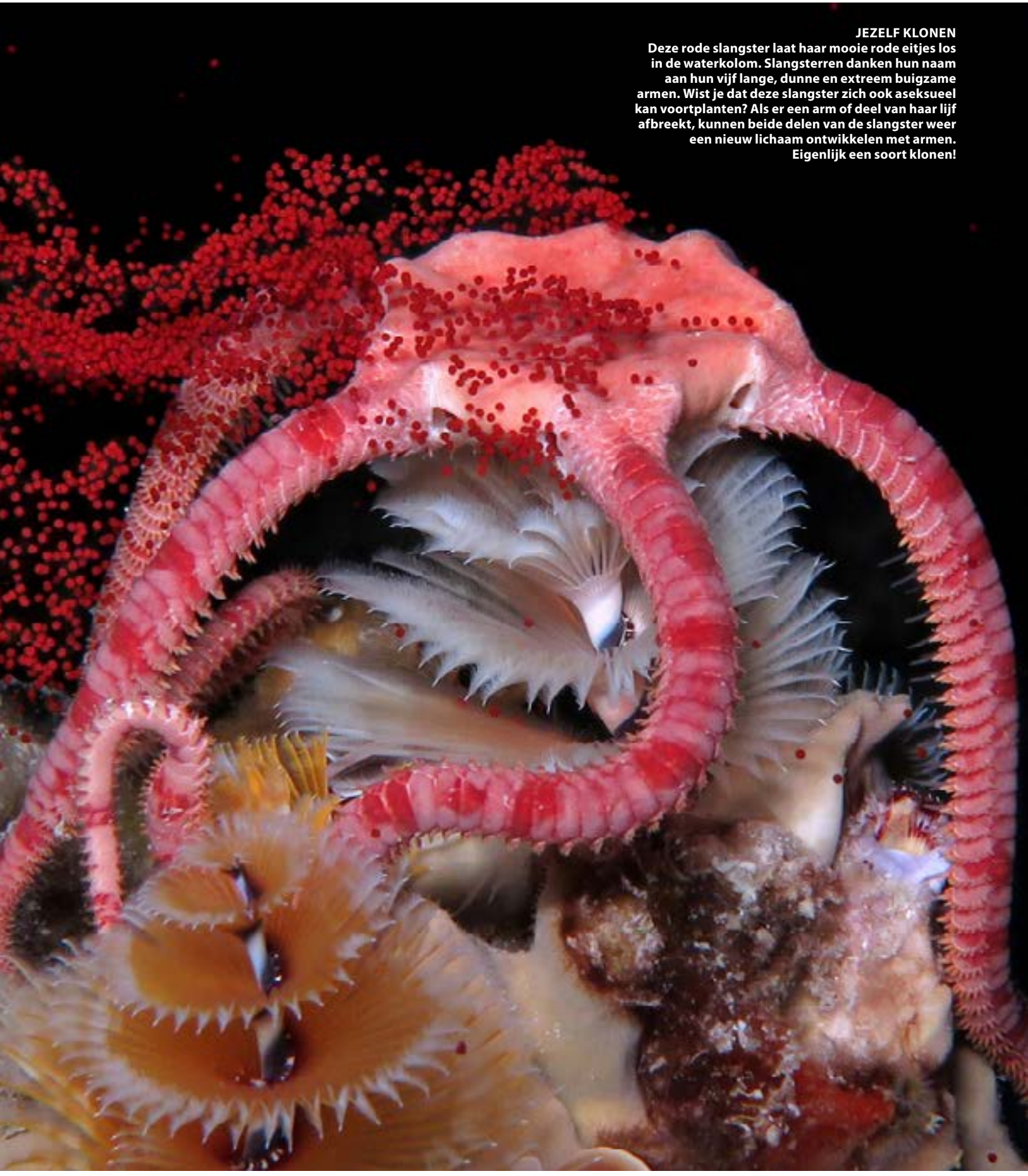

JEZELF KLONEN
Deze rode slangster laat haar mooie rode eitjes los in de waterkolom. Slangsterren danken hun naam aan hun vijf lange, dunne en extreem buigzame armen. Wist je dat deze slangster zich ook aseksueel kan voortplanten? Als er een arm of deel van haar lijf afbreekt, kunnen beide delen van de slangster weer een nieuw lichaam ontwikkelen met armen. Eigenlijk een soort klonen!

GIFTIG HAPJE
Deze Gaudy clown crab heeft prachtige kleuren! En zie je die oranje eitjes tussen haar scharen? Deze krabben zijn heel klein, ze worden niet veel groter dan twee centimeter. Hun leefgebied varieert van tussen de losse steentjes tot aan het rif en de pijlers van een pier.
Interessant: **de Gaudy clown crab eet een soort van zoantide (zacht koraal) welke giftig is. Vervolgens slaat hij dat gif op, om zichzelf weer giftig te maken en te beschermen tegen vijanden.**

MET Z'N AL(L)EN
Dit zie je niet vaak: een groep puntstaartalen die samenkomt om te paaien! Er is eigenlijk nog heel weinig bekend over dit gedrag van de alen. Deze foto is dan ook een enorme gelukstreffer. Meestal vind je namelijk een aal die solo op pad is.

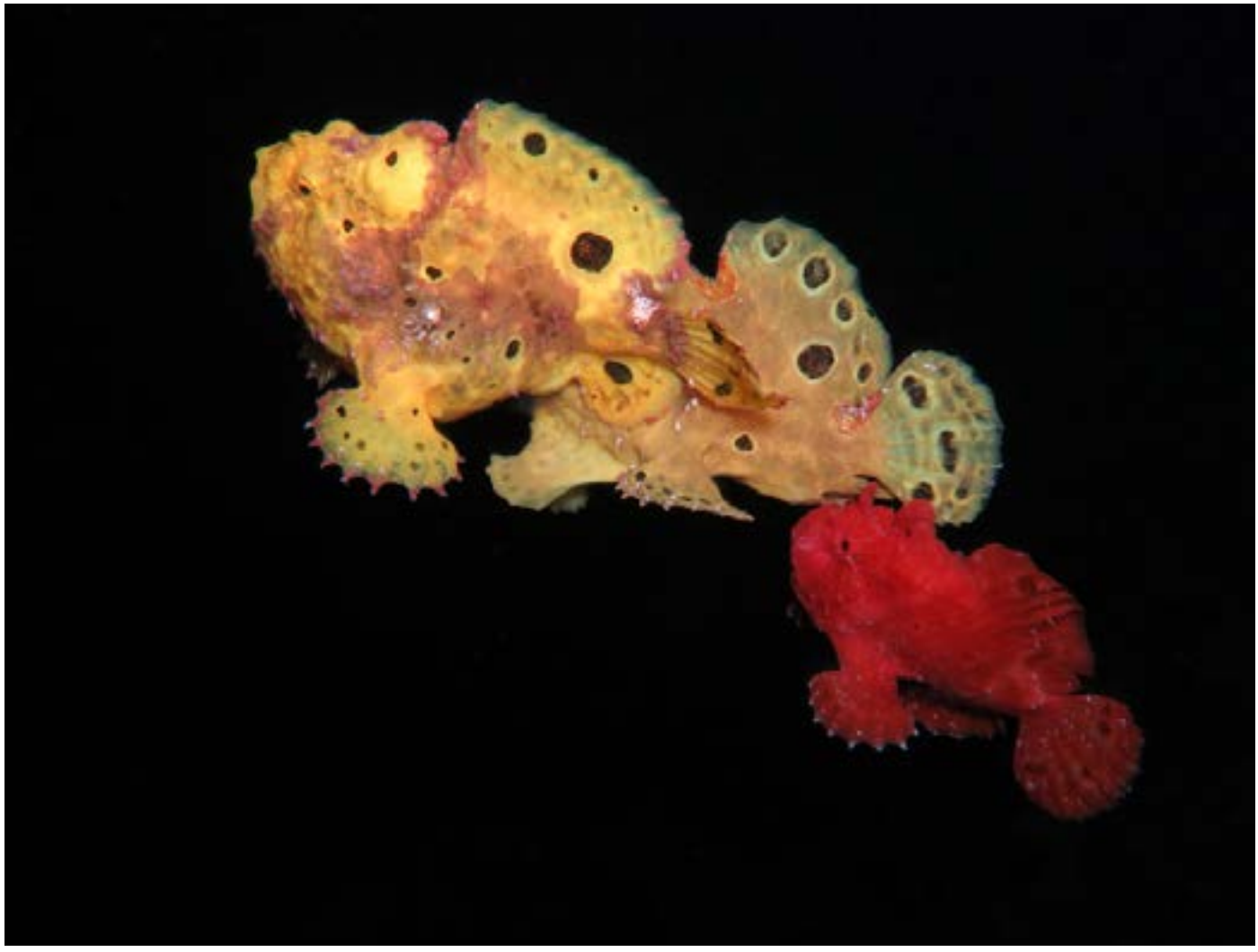

WAGGELAARS
Op deze foto zie je drie hengelaarsvissen waarvan het vrouwtje (de grote) door twee mannetjes naar boven wordt geduwd. Daar laat ze in de waterkolom haar eitjes vrij en vervolgens worden die eitjes bevrucht door de mannetjes. Hengelaarvissen zijn geen goede zwemmers. Het is grappig om er eentje te zien die op pad gaat. Ze waggelen een beetje op die kikkerachtige vinnetjes en 'vallen om' van de ene naar de andere kant.

FLABELLINA VERTA
De *Flabellina verta* behoord tot de familie van naaktslakken, de waaierslak om precies te zijn. Naaktslakken zijn slakken zonder huis. Ondanks dat ze geen huis hebben om zichzelf te beschermen verdedigen ze zichzelf met gif in de uiteinden van allerlei aanhangsels aan hun lichaam of de camouflage. Er zijn best wel veel naaktslakken te vinden hier in de Cariben, maar omdat ze zo klein zijn is dit best een uitdaging! Deze *Flabellina verta* wordt niet groter dan 12 mm dus je moet van goeden huize komen om hem te spotten.

> Ik heb zelfs enkele nieuwe soorten ontdekt op Bonaire!

WEESJES
Deze octopus heeft eieren. Een octopus heeft helaas geen lang leven. Terwijl ze haar eieren uitbroedt, eet ze ongeveer een maand niet en komt ze ook niet uit haar huisje. Tegen de tijd dat de eitjes uitkomen, is de vrouwtjesoctopus zo verzwakt dat ze kort daarna sterft. Best triest eigenlijk.

Welk zeedier is jouw favoriete model?
Ik heb geen favoriet zeedier, maar mijn persoonlijke favoriet is het fotograferen van paaiactiviteiten. Er is iets heel bijzonders aan het waarnemen van de cirkel van het leven die zich in een delicate dans onder het maanlicht voor je afspeelt. Het paaien van koralen, het paaien van ongewervelde dieren, het paaien van vissen - ze fascineren me allemaal enorm. Ik documenteer en onderzoek gretig elk type paaigedrag. De meeste van mijn duiken vinden plaats bij zonsondergang of 's nachts, wanneer het rif echt tot leven komt en paaiactiviteiten plaatsvinden. Voor het uitzetten van koralen is mijn favoriete tijd van het jaar de late zomer/vroege herfst, omdat er zoveel mogelijkheden zijn om de unieke paaiactiviteiten van een groot aantal soorten vast te leggen. Wanneer de Orbicella-koralen paaien, komen de prachtige slangsterren massaal naar buiten om de koraaleitjes op te eten. Dit is een spektakel waar ik nooit genoeg van krijg! Hoogtepunten zijn onder meer het fotograferen van de ongebruikelijke late namiddag-spawning van gegroefd hersenkoraal *(Diploria labyrinthformis)*, samen met de timing van doolhofkoraalspawning *(Meandrina meandrites)*. Wat de vis betreft, heb ik meer dan zesenzeventig spawnings gezien en gedocumenteerd van een favoriet van Bonaire: de longlure frogfish.

Je moet volgens mij wel veel geduld hebben…
Veel van mijn spawning-foto's duren erg lang. Ik heb in het donker 45 minuten gewacht met een heel zwak rood licht en zelfs nog langer op paling en hengelaarsvissen om hun paai te zien. Voor dit soort fotografie heb je inderdaad veel geduld nodig.

Wat is de grootste fout die je kunt maken als macrofotograaf?
Leer de grenzen te respecteren van het wezen dat je fotografeert. Kom niet te dichtbij en zorg dat het dier dat je aan het fotograferen bent niet gestrest raakt.

Hoe daag je jezelf uit?
Gedrags- en spawning-shots zijn erg uitdagend. Ik verveel me nooit en er is altijd een nieuwe of betere opname om naar te streven.

Heb je nog een tip voor onze onderwaterfotografen?
Zolang je houdt van wat je doet (en je onderwerpen!), en oefent, oefent, oefent, kun je een succesvolle fotograaf worden.

OVER ELLEN MULLER

Sinds 1980 woont Ellen Muller op Bonaire en is ze niet meer weg te slaan uit het water. In 2001 startte ze met onderwaterfotografie en inmiddels is ze uitgegroeid tot professioneel fotograaf. Met de minimale fotoapparatuur die ze gebruikt, is ze beperkt tot close-ups en portretten; volgens haar de beste manier om de ongelooflijke aard van de kleinste zeewezens vast te leggen.
www.pbase.com/imagine/root

REEF RENEWAL FOUNDATION
FRANSESCA VIRDIS

ITALIAANSE FRANCESCA MAAKT ZICH HARD VOOR BONAIRIAANS RIF

Op Bonaire wordt heel hard gewerkt aan het rifherstel. Iemand die zich daar voor de volle 200% voor inzet, is Fransesca Virdis. Zij is coördinator van het Reef Renewal Foundation Bonaire op het Caribische eiland. We vertellen je graag meer over deze fantastische vrouw, wat ons betreft een echte oceaanheld!

«Het is een gigantische orgie, het zaad vliegt je om de oren!» Mijn uitdrukking is zoals die emoji van WhatsApp, met die grote ronde en verbaasde ogen, wanneer Fransesca Virdis dit zegt. Ik val midden in een gesprek, en heb geen idee waar het over gaat. Wanneer ze mijn gezicht ziet, moet ze heel hard lachen. «Vanavond is coral spawing van hersenkoraal,» vertelt ze. Aha, dat verklaart een hoop. Gisteravond was al een hele succesvolle avond voor het Reef Renewal Foundation Bonaire. Fransesca is coördinator van het project, dat nu bijna 10 jaar bestaat. Het begon allemaal nadat Ken Nedimyer, de oprichter van Coral Restoration Foundation Florida, naar Bonaire kwam om Francesca en een groep gemotiveerde duikers te leren hoe ze elandgeweikoraal *Acropora palmata* en hertshoornkoraal *Acropora cervicornis* konden kweken. En om te helpen om een programma op te zetten om koraal te herstellen. «Over de hele wereld wordt dit koraal ernstig bedreigd en beide staan op de Rode Lijst van de International Union for Conservation of Nature (IUCN). Deze soorten zijn erg belangrijk voor het rif, want ze dienen als habitat voor veel soorten vis. Dat het koraal sterft, heeft verschillende oorzaken. «Ziektes, koraal verbleking, vervuiling en orkanen zijn gevreesde vijanden van het rif. Maar ook zee-egels hebben een bijzondere relatie met de koralen, zij eten de algen en maken de bodem schoon voor nieuwe aanwas. Doordat deze dieren bijna allemaal zijn verdwenen, krijgt het koraal geen kans om zicht te vestigen,» legt Francesca uit.

EINDELIJK VAN START

«We mochten in april 2012 starten met een pilot nadat we de vergunning hadden gekregen. We kozen drie plekken uit voor de kraamkamers: twee bij Buddy's Reef op het huisrif - elk bestaande uit vijf bomen, en een grote bij Klein Bonaire - bestaande uit twintig bomen,»s vertelt Francesca. Ze begonnen met 200 stukjes koraal in de bomen te bevestigen. Doordat de fragmenten ook mee kunnen bewegen met de deining, is de kans

op beschadiging klein. Indien een orkaan zich aandient, kunnen de kraamkamers verplaatst worden naar dieper gelegen wateren.

MAAR HOE GROEIT HET KORAAL NU?

Fransesca: «Er zijn twee manieren waarop koraal zich voortplant: door te paren of door fragmentatie. Het laatste is een snelle manier. Zie het koraal als een hand waar je een 'vinger' vanaf knipt. Deze groeit dan vanzelf weer aan. Voortplanting door paring zou veel langer duren. Het hertshoornkoraal groeit 2,8 centimeter in een maand, het elandgeweikoraal groeit wat trager.» Na ongeveer 1,5 jaar, als ze groot en sterk genoeg zijn om lokale stressoren te weerstaan zoals predatie, mogen de stukken koraal naar het rif. Ook waar ze uitgezet worden, is zorgvuldig naar gekeken. Alle koralen krijgen een tag. Zo weet Fransesca precies waar ze vandaan komen en kan ze in de toekomst bepalen welke soort sterk is.

131 KORAALBOMEN

Reef Renewal Foundation Bonaire bleek heel succesvol. Inmiddels zijn acht duikcentra aangesloten, die meerdere bomen op hun eigen huisrif onder hun hoede hebben genomen. De drie kraamkamers waarmee het begon, zijn nu uitgebreid naar negen, met in totaal 131 bomen. Deze bieden een capaciteit aan 15.000 koraalfragmenten. «Lokale duikshops zorgen goed voor de bomen. Mensen begrijpen dat het project belangrijk is en dat we werken aan een gezamenlijk doel. Voor hun business is het overigens ook goed, want een gezond rif is belangrijk. Ook is het voor duikgidsen en instructeurs leuk om dingen te laten zien,» zegt Fransesca. De deelnemende partijen variëren van grote resorts tot kleinschalige duikshops. De plekken voor de kraamkamers zijn met grote zorg uitgekozen: «Een plek voor een nursery dient aan vele eisen te voldoen. Het moet beschut zijn, maar ook de waterkwaliteit dient goed te zijn. En natuurlijk willen we het aan andere duikers laten zien, dus toegankelijkheid is heel belangrijk,» legt Fransesca uit.

CORAL SPAWNING

In de afgelopen jaar zijn veel technieken aangepast. «We werken met meerdere koraalsoorten, niet alleen meer met elandgewei- en hertshoorn, maar ook met sterkoraal. Het principe van fragmentatie is wel hetzelfde. Ook zijn we gestart met het verzamelen van de gametes tijdens de coral spawning. Dat is wat we zometeen gaan doen! Deze brengen we onder in een speciale pool, die daar,» zegt Fransesca al wijzend, waarna ze even snel op haar duikcomputer kijkt. Ze heeft nog enkele minuten. Ze duidt op een soort opblaasbaar blauw badje dat op de zee dobbert, geankerd op de bodem. Vanaf de kant is het ongeveer twintig meter zwemmen schat ik. "Coral spawning gebeurt een keer in het jaar, en de stand van de maan en de temperatuur van het water moeten precies goed zijn. Per koraalsoort verschilt het wanneer

De drie kraamkamers waarmee het begon, zijn nu uitgebreid naar negen, met in totaal 131 bomen.

de spawning plaatsvindt. Simultaan laten de koralen eitjes en zaadjes los, ook 'gametes' genoemd. Wetenschappers weten nog steeds niet precies hoe de koralen dit zo goed kunnen timen, maar dat ze het synchroon doen is cruciaal: de zaadjes en eitjes zijn slechts enkele uren levensvatbaar," vertelt ze.

HELPEN MET DE BEVRUCHTING

De gametes drijven naar de oppervlakte waar de bevruchting plaatsvindt. Dan ontstaat er een embryo en vervolgens een koraallarfje. «Wij vangen de eitjes en zaadjes op, en brengen deze naar het lab waar we de bevruchting een handje helpen. Na bevruchting brengen we de embryo's naar de pool. Op de bodem van de pool liggen keramische tegels in de vorm van een zeester, waarop de zwemmende koraallarfjes zich kunnen vestigen. Deze vorm vonden ze het meest aantrekkelijk,» lacht Fransesca, die verklaart dat ze meerdere vormen hebben uitgeprobeerd. De jonge koraaltjes blijven zo'n 10-15 dagen in de pool, soms meerdere weken, afhankelijk hoe snel ze groeien. Vervolgens plaatsen ze de tegels terug op het rif. «Het is een hele handige vorm ook, want hij blijft goed vastzitten. Je kan hem zo ergens tussen klemmen!» Het voordeel van deze methode ten opzichte van fragmentatie, is dat je met duizenden koralen kunt werken in een enkele nacht. Elk individu is uniek, in tegenstelling tot fragmentatie waar elk stukje een kloon is. Deze Larval Progagation zorgt voor een vergroting van de diversiteit, maar ook voor de kans dat koralen in staat zijn om zich aan te passen aan klimaatverandering. Ze kunnen sterker zijn, waardoor hun overlevingskans misschien groter is.

GROTE DROOM

Waar Fransesca het meest trots op is? De betrokkenheid van de gemeenschap. «We begonnen met een handjevol mensen, maar nu hebben we een groot professioneel team. Ook geven we les op school en de kinderen zijn allemaal even enthousiast,» vertelt ze. Dromen heeft ze ook nog. «Van duizenden naar miljoenen koralen! En dat is mogelijk. Wereldwijd zetten mensen zich in voor rifherstel. We zijn geen concurrenten, maar werken samen aan een gezamenlijk doel. Samen maken we de wereld een stukje beter.» Verschrikt kijkt Fransesca op haar duikcomputer. «Het is bijna tijd! Om 18.25 vindt de spawning plaats!» Je kan er inderdaad de klok op gelijk zetten. Voordat ik het weet, ligt ze al in het water. Op zoek naar haar nieuwe 'baby's. Hopelijk komt haar droom uit, aan haar passie en fanatisme zal het in ieder geval niet liggen...

OVER FRANCESCA

Opgegroeid in een familie van enthousiaste duikers, behaalde Francesca al op jonge leeftijd haar duikbrevet. Haar passie en interesse voor de onderwaterwereld was gewekt, ze behaalde haar MSc in Marine and Environmental Science van de Universiteit van Bologna, Italië. In 2012 werd Francesca gevraagd om mee te werken aan de oprichting van de eerste koraalkwekerij. Sindsdien zet ze zich in voor de projectcoördinatie en -ontwikkeling van de Reef Renewal Foundation Bonaire. Francesca's liefde voor de oceaan en toewijding aan rifherstel is een prachtige combinatie. Duikers en vrijwilligers raken geïnspireerd om deel uit te maken van de toekomst van onze koraalriffen.
www.reefrenewalbonaire.org

PIMS TOPSPOTS

Wat zijn nu de duiktopspots van Bonaire? Die vraag wordt vaak beantwoord met de bekende plekken als Salt Pier, 1000 Steps en het legendarische wrak Hilma Hooker. **Maar er zijn nog veel meer duikplekken die absoluut de moeite waard zijn om te bezoeken of een prima alternatief bieden als het op de bekende plekken (te) druk is.** Pim Valk heeft Bonaire meerdere keren bezocht en op minder bekende plekken gedoken. Dit zijn Pims favorieten!

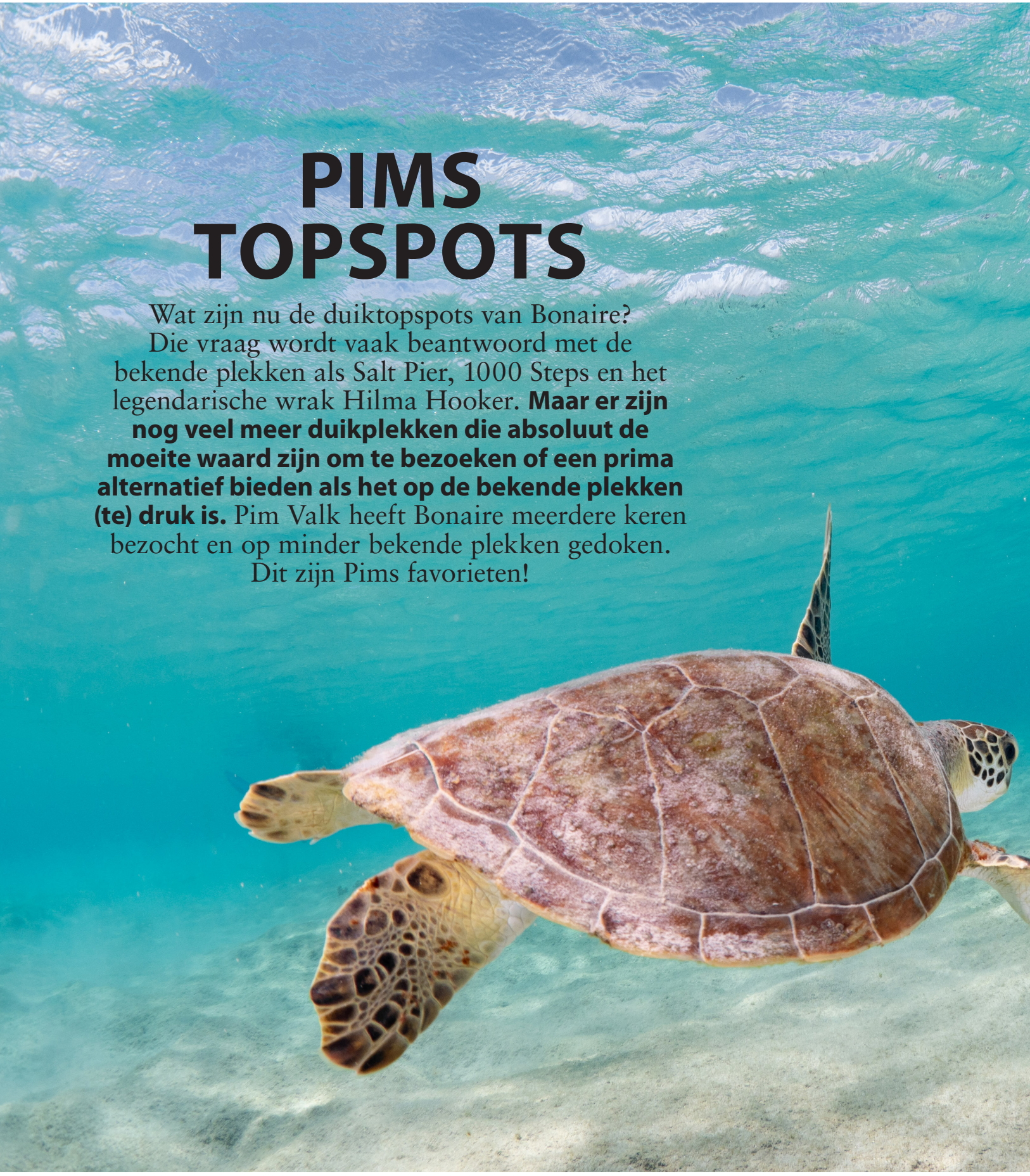

THE LAKE (DUIKPLAATS 42)

Dit is een duiklocatie met een dubbelrif. Het is er niet druk, het te water gaan is eenvoudig. Blijf goed om je heen kijken, want schildpadden en adelaarsroggen komen hier regelmatig voorbij. Tot nu toe heb ik op deze plek tijdens elke duik schildpadden gezien! Verder is het koraal zeer de moeite waard.
Diepte: max 35 meter, maar het mooiste deel bevindt zich tussen 5 en 16 meter.
Stroming: weinig. **Niveau:** eenvoudig.

TE AMO BEACH

Te Amo is een uitgestrekt landschap van wit, zacht zand. Dit strand staat bekend als de meest romantische plek van het eiland, daarom heeft het de naam *Te Amo*, wat zich vertaalt naar 'Ik hou van jou' in het Spaans. Het strand is makkelijk te vinden, het ligt aan de rechterkant van de aanlegsteiger ter hoogte van de landingsbaan van het vliegveld. Parkeren is altijd mogelijk en de instap is eenvoudig. De keren dat ik hier dook, viel mij de verrassende verscheidenheid aan zeeleven en hun grote aantallen op.
Diepte: max 30 meter, maar ook hier is het mooiste deel tussen 5 en 16 meter.
Stroming: weinig. **Niveau:** eenvoudig.

THE CLIFF (DUIKPLAATS 26)

Ook deze plek is zeker de moeite van een duik waard. Zoals de naam al aangeeft, duik je hier langs een steile wand waar je allerlei leven ontdekt. Je kunt het beste in de late ochtend of vroeg in de middag gaan duiken. Dan is het licht het mooist. Langs deze wand groeit veel zweepkoraal.
Diepte: de wand begint op een diepte van 7 meter en eindigt op 17 meter.
Stroming: weinig. **Niveau:** eenvoudig.

DELFINS REEF

Sinds kort is het huisrif van Delfins Beach Resort een 'officiële' duikplaats. Hoewel de toegang zich op het resort bevindt, is hij vrij toegankelijk, behalve op zondag. Deze plek is nog niet fanatiek bedoken en ook nog niet zo bekend bij het grote publiek. Hier vind je enorm veel koraal. Je moet een stukje uitzwemmen over zandgrond voordat je het rif bereikt. Op de zandgronden kun je roggen en ander leven verwachten.
Diepte: max 35 meter, maar het mooiste vind je boven 18 meter. **Stroming:** weinig.
Niveau: eenvoudig.

FREEDIVER CARLOS COSTE VERBRAK TWAALF WERELDRECORDS

Als Carlos Coste in iets gepassioneerd raakt, dan gaat hij er volledig voor. Zijn mentaliteit voor zelfverbetering is een grote factor in zijn vooruitgang. En die vooruitgang, die is er zeker. **Sinds hij begon met freediven in 1997 verbrak hij twaalf wereldrecords, waaronder vier Guinness World Records.** Redacteur Nina Tourton sprak Carlos over zijn bijzondere prestaties en zijn eigen freediveschool op Bonaire.

FOTO: PETRA OBERUCOVA

Vertel eens iets over jezelf. Ik kom uit Venezuela, geboren in Caracas, en ik woon sinds 2014 op Bonaire. Naast freediving houd ik van trailrunning (ultramarathons), fotografie – in het bijzonder landschappen, nachtelijke hemel en onderwaterfotografie, goede films, lezen en reizen.

Je woont dus sinds 2014 op Bonaire? Waarom daar? Ik woon het grootste deel van het jaar op Bonaire, maar ik reis veel voor projecten over de hele wereld. Bonaire is een unieke combinatie van diep water, mogelijkheden voor multisport, goede logistiek voor freediving en het eiland heeft een zeer ontspannen sfeer. Alles in één; perfect voor mijn freediving-school, sport en gezonde levensstijl.

Hoe begon je freedive-verhaal? Het begon toen ik 21 jaar oud was bij mijn universiteitsclub in 1997. Mijn nieuwsgierigheid en fascinatie voor niet-traditionele hobby's en de liefde voor de zee, zorgden dat ik terechtkwam bij deze ongelofelijke sport en levensstijl. Ik kwam heel snel al steeds dieper in het freediven. Ik ben erg gepassioneerd als ik iets leuk vind en mijn mentaliteit voor zelfverbetering is een grote factor in mijn vooruitgang. In mijn tweede jaar van de training deed ik al mee aan wedstrijden op nationaal niveau en trainde ik hard om een nieuw persoonlijk/nationaal record te vestigen. Ik begon wereldrecords te breken in 2002. Dit was 90 en 93 meter in Constant Weight Free Immersion. Sindsdien heb ik twaalf wereldrecords gebroken, waaronder vier Guinness World Records.

Wat zijn je favoriete oefenplekken op Bonaire? Hilma Hooker

Tekst: Nina Tourton **Foto:** Alex St Jean

> Mijn diepste duik was 182 meter in de discipline No Limits.

FOTO: ALEX ST JEAN

scheepswrak, Salt Pier, 1000 Steps en White Hole. Hilma Hooker is als een indrukwekkende speeltuin voor gevorderde en master-freedivers. Je kan hier ook veel geweldige foto's en video's maken. Salt Pier heeft een mooie combinatie van industriële structuur met levend rif en fauna. 1000 Steps heeft een prachtig rif met een cool strand en White Hole is als een onderwatertuin!

Wat is het leukste aan freediving?

Het is meer dan een sport, het is een levensstijl die je uitnodigt om in de vloeibare ruimtes van de wereld (zee, meren, cenotes, zwembaden)

DISCIPLINES FREEDIVING

Constant Weight (CWT): is een discipline binnen het freediven waarbij de freediver langs een lijn duikt. De freediver zwemt, door middel van stereovinnen of een monovin, op eigen kracht naar beneden en naar boven. Hierbij mag de lijn niet aangeraakt worden.
Constant Weight Free Immersion: een techniek waarbij de freediver onder water duikt zonder het gebruik van vinnen en door op eigen kracht aan een touw te trekken, afdaalt en opstijgt.
No Limits: De freediver maakt gebruik van een gewicht naar keuze, hierbij wordt meestal een slee gebruikt. De duiker komt boven door gebruik te maken van een hefballon of een ander drijfmiddel.
Variable Weight: De freediver maakt gebruik van een gewicht (of een slee) van maximaal 30 kg om af te dalen. De freediver komt op eigen kracht weer boven, dit kan zowel door zelf te zwemmen of door het gebruik van een touw.
Static: De freediver ligt aan de oppervlakte, met zijn gezicht voorover in het water. Het doel is zo lang mogelijk de adem in te houden.
Constant Weight, No Fins (CNF): Hetzelfde als CWT, maar dan zonder vinnen.

FOTO: DAN BURTON

te zweven. Bij freediving heb je 3D-bewegingsmogelijkheden om de onderwaterwereld te verkennen met je lichaam en je gebruikt een eenvoudige uitrusting. Het is de natuurlijke manier van duiken voor mensen.

Hoeveel tijd breng je in het water door? Ik denk zo'n 10 à 15 uur per week.

Je bent dus maar liefst 12-voudig wereldrecordhouder, is er een overwinning die nog specialer is dan de andere? Twee records zijn heel speciaal. Mijn wereldrecord toen ik de 100 meter-barrière doorbrak in de discipline Constant Weight op Cyprus in 2004. Het was een uitdagend en opwindend gevecht van professionele deelnemers in een enorm evenement, en het record werd een belangrijke prestatie in de geschiedenis van onze sport. Ten tweede, mijn Guinness World Record in de Cenotes van Mexico in 2010, Dos Ojos Cenote (Tulum). Onderwatergrotten zijn enorme en onontgonnen plekken voor freediving. Ze zijn magisch en mysterieus. Ik ben dol op cenotes!

Kun je een paar records opnoemen? Mijn diepste duik in training (geassisteerde discipline) was 182 meter in No limits. Mijn diepste officiële wereldrecord is 140 meter Variable Weight (geassisteerde discipline). Mijn diepste officiële record in Constant Weight is 116 meter (niet-geassisteerde discipline). Mijn duiktijd verticaal zwemmen is 3.51 minuten en bij statische apneu is mijn officiële record 7.10 minuten.

Klinkt indrukwekkend. Hoe blijf je gemotiveerd? Ik wil doelen hebben om te bereiken. Daarnaast is training-voedingsdiscipline belangrijk en wil ik bezig blijven en nieuwe interessante dingen ontdekken.

Heb je tips voor iemand die ook professioneel freediver wil worden? Wees geduldig met jezelf bij het bereiken van een nieuwe diepte. Volg cursussen en houd tijd tussen de niveaus om te oefenen en te genieten van je nieuwe vaardigheden. Onthoud dat freediving meer is dan vaardigheid en certificering, het is een gepassioneerde levensstijl. Wees proactief, open-minded om te lezen, te leren en te onderzoeken.

Doe je nog mee aan kampioenschappen? In de afgelopen vier jaar ben ik meer gefocust geweest op het ontwikkelen van mijn freedivingschool – dit kost veel energie en toewijding.

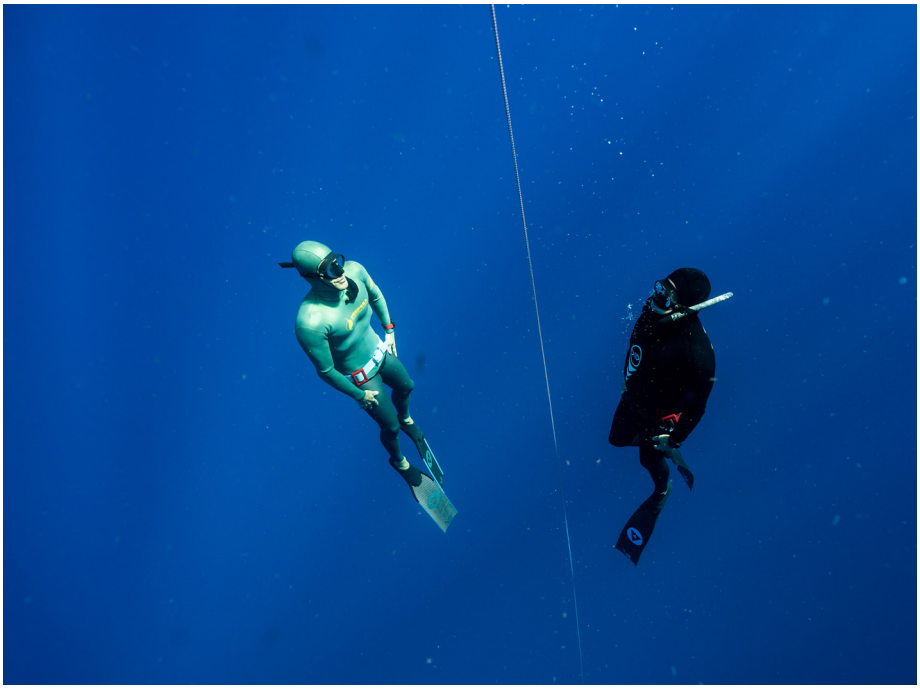

FOTO: PETRA OBERUCOVA

Maar ik blijf actief en ben van plan om weer mee te gaan doen. Ik zou graag mijn grenzen in de CNF-discipline verleggen en andere nieuwe uitdagingen verkennen.

Je bent dus ook druk bezig met je freedivingschool. Hoe ziet een cursus eruit? Freediving-cursussen hebben verschillende niveaus: Freediver, Advanced, Master, Instructor en Instructor Trainer. Het verschilt per instantie. Een freediver-cursus is een cursus op basisniveau (zoals een cursus openwaterduiken), die twee sessies in beschut water, drie sessies in open water en een tot twee theoretische sessies omvat. De basis van deze cursus is om te leren ontspannen door de juiste ademhalingstechnieken te gebruiken, om te klaren en om te gaan met de drang om te ademen. Het is een leerproces dat begint met theoriekennis, droge training, statische apneu, dynamisch-horizontale apneu en ten slotte diepe apneu-oefeningen en -vaardigheden. Tijdens de hele cursus staat veiligheid voorop.

Is het voor iedereen mogelijk om voor de freediver-cursus te slagen?
Het wel of niet slagen voor de freediving-cursus hangt ervan af. Gewoonlijk is de meest voorkomende uitdaging voor beginnende studenten om goed en veilig te klaren. Als ze niet kunnen klaren om de minimum dieptеprestatie (10-16 meter) te halen, kan de leerling worden gecertificeerd als AIDA Pool Freediver of PADI Basic Freediver, totdat ze de klaringstechniek(en) beheersen. De rest van de vaardigheden, zoals statische/dynamische apneu, zijn gemakkelijker onder de knie te krijgen. Daarvoor slagen ook veel meer cursisten.

Geef je zelf ook les of heb je alleen instructeurs op je school? Ik geef de meeste cursussen zelf, maar ik geef niet alle sessies. Ik geniet heel erg om mijn passie en technieken aan mijn studenten over te brengen en ze te onderwijzen, het voelt heel natuurlijk.

Duik je ook? Ik heb meer dan vijftien jaar geleden mijn duikcursus tot divemaster gehaald. Sindsdien heb ik nooit meer gedoken. Ik had eerlijk gezegd de behoefte niet meer.

Ademhalingsoefeningen zijn ook nuttig voor duikers. Heb je tips?
Ja, een juiste ademhaling is belangrijk voor duikers en eigenlijk voor iedereen. Enkele handige tips: probeer tijdens je dagelijks leven - uit het water - door de neus te ademen. Als je dit nou moeilijk vindt, probeer dan in te ademen door je neus en uit te ademen door de mond. Leer ademen vanuit je buik (middenrifademhaling), je kan heel wat materialen online vinden op YouTube. Oefen en gebruik dit tijdens je duiken; langzame en kalme buikademhalingen.

Wat zijn je verdere plannen?
Opnieuw strijden om mijn beste prestatie op Constant Weight, No Fins van 69 meter South American Récord, te overtreffen. Ook wil ik mijn eerste boek schrijven en de Ultra Marathon in Zion-Utah voltooien in april 2022.

OVER CARLOS COSTE

Calos Coste (45) is een freediver uit Venezuela, 12-voudig wereldrecordhouder en de eerste mens die de 100 meter diepte passeerde in één ademteug (zowel op CWT als op FIM). Hij begon zijn freedivingcarrière toen hij 21 jaar was. Carlos heeft een brede oriëntatie en beoefent meerdere freedivingdisciplines, waaronder Free Immersion (FIM), Constant Weight No Fins (CNF), Variable Weight en No Limits. www.deepseabonaire.com

FOTO: LORENZO MITTIGA

Lekker normaal op Bonaire

Sunset @ Buddy Dive

Overal leuke foodtrucks!

«Op Bonaire zijn de twee mooiste duikstekken Bonaire en Klein Bonaire.» **Don Stuart, duikpionier van het eiland, had het niet beter kunnen verwoorden.** Eindelijk is het weer code geel en mogen we naar het Caribische eiland, waar corona heel ver weg lijkt. Het vakantiegevoel is nog nooit zo welkom geweest en we genieten van het 'normale' leven en onvergetelijke duiken. Welkom op Divers Paradise!

Red Slave

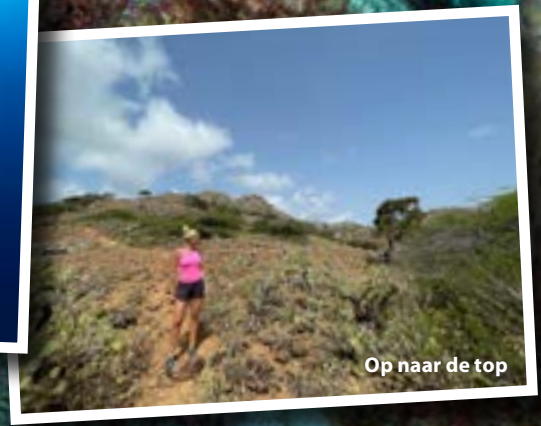
Op naar de top

Tekst: Judith Rietveld **Foto's:** Daniel Versteeg

De tel kwijt... Aan de oostkust kun je wel honderd schildpadden tegenkomen in één duik!

Vol afschuw kijk ik naar mijn hand. Ik heb zojuist iemand de hand geschud. Het ging per ongeluk, automatisch. Iets wat dus blijkbaar nog niet uit mijn systeem verdwenen is door corona. Het was ook puur uit beleefdheid. In paniek bedenk ik me dat ik geen desinfectiegel bij me heb, en kijk verwoed om me heen. Staat er ergens een dispenser? Of kan ik mijn handen ergens wassen? Maar het is ook zo onbeleefd om nu weg te lopen, want ik heb zojuist de hand geschud van Augusto, duikcentrummanager van Buddy Dive Resort. Ik houd mijn hand maar een beetje langs mijn lichaam, alsof er enorm veel viezigheid aan hangt. Maar het wordt er niet beter op. Nog meer bekenden komen bij ons staan en voor ik het weet, sta ik wederom handen te schudden. «Je weet toch dat wij allemaal gevaccineerd zijn he?» lacht Dani, duikinstructeur bij Buddy Dive. Ze ziet me bedenkelijk kijken. En dat is waar; alle eilandbewoners hebben allang hun shots gehad. Ook ben ik zelf natuurlijk getest voordat ik hierheen vloog en alle andere toeristen die hier rondlopen dus ook. Toch is het wel even wennen en als we uitgepraat zijn, mompel ik: «Ik ben even naar de wc!», waar ik koortsachtig mijn handen was.

Het is begin juni en we zijn op Bonaire. Op moment van schrijven zijn in Nederland alweer meer versoepelingen toegepast, op het Caribische eiland worden we vast ingewijd. Nergens hoef je een mondkapje op en je kan gaan en staan waar je wilt. In restaurants zie je nergens pijlen, 'kuchborden' of wat dan ook. Het scheelt natuurlijk ook dat alles buiten is. Het voelt vrij om geen beperkingen te hebben, maar het is ook even wennen. De 1,5 meter wordt hier overigens nog wel gehanteerd, dus ik blijf netjes mijn bochtjes om mensen heen maken. Op het resort van Buddy Dive word ik verder niet op de proef gesteld. Het resort is ruim opgezet, net zoals ons driekamerappartement. Je kan merken dat er wordt voldaan aan de standaarden van de Amerikaanse toerist: Daniel en ik hebben allebei onze eigen badkamer! Die zijn heel ruim en ze hebben zelfs beide twee wasbakken. We verblijven op de bovenste verdieping en ons terras biedt fantastisch uitzicht op het zwembad en de zee. Bij de bar aan het zandstrandje genieten we de eerste avond van mojito's en nemen af en toe een duik in het koele zwembad. Genieten!

GIGANTISCHE ORGIE

«Het is een gigantische orgie, het zaad vliegt je om de oren!» Mijn uitdrukking is zoals die emoticon van WhatsApp, met die grote ronde en verbaasde ogen, wanneer Augusto dit zegt. Ik val midden in een gesprek, en heb geen idee waar het over gaat. Wanneer hij mijn gezicht ziet, moet hij heel hard lachen. «Vanavond is coral spawing van hersenkoraal,» vertelt hij. Aha, dat verklaart een hoop. Gisteravond was al een hele succesvolle avond voor het Reef Renewal Project, dat op Buddy Dive gevestigd is. Coral spawning gebeurt een keer in het jaar, en de stand van de maan en de temperatuur van het water moeten precies goed zijn. Per koraalsoort verschilt het wanneer de spawning plaatsvindt. Simultaan laten de koralen eitjes en zaadjes los, ook 'gametes' genoemd. Wetenschappers

Heerlijk chillen bij Jibe (boven) en ook bij Buddy Dive in de poolbar lukt dat prima!

weten nog steeds niet precies hoe de koralen dit zo goed kunnen timen, maar dat ze het synchroon doen, is cruciaal: de zaadjes en eitjes zijn slechts enkele uren levensvatbaar. De gametes drijven naar de oppervlakte waar de bevruchting plaatsvindt. Dan ontstaat er een embryo en vervolgens een koraallarfje. Augusto is blij met de spawning van het hersenkoraal, omdat het al vroeg in de avond is, precies om 18.20 uur. De crew van het Reef Renewal Project vangt duizenden gametes op, om zo de natuur een handje te helpen. Voor vissen is de spawning namelijk een feest, het is een kant-en-klaar buffet! De gametes worden in een afgesloten gedeelte gestopt op het rif van Buddy Dive, waar ze in alle rust kunnen groeien. Als ze groot genoeg zijn, worden ze op een strategisch gekozen plek op het rif vastgemaakt. Het is inmiddels 17.30 uur, tijd om ons klaar te maken. «Let op hersenkoraal waar vlindervissen rond zwemmen, die weten precies welk stuk koraal veel zal afgeven,» aldus Augusto. Nu is het helemaal mooi dat we op het Buddy Dive Resort verblijven, aangezien we dus binnen 1 minuut op de steiger staan en toegang hebben tot het huisrif Buddy's Reef. Om 17.45 uur liggen we in het water en slaan rechtsaf op het rif, richting het gezonken bootje. Er is heel veel te zien, maar nu even focussen. We moeten op tijd zijn en op de juiste plek. En bij het bootje is de meeste kans op spawning. In 10 minuten zijn we er en nu is het wachten. Augusto zwemt naar ons toe, en wijst naar een stuk hersenkoraal. Het ligt er verlaten bij, en ik moet inwendig lachen. Het lijken wel de ronde billen van een Antilliaanse vrouw! Veel gebeurt er nog niet, het is 18.10 uur. Ik kijk om me heen en zie een sharptail eel (*Myrichthys breviceps*) over het rif zigzaggen. Wat bewegen deze alen toch mooi soepel, gaaf! Ik volg hem een stukje, maar bedenk me op tijd dat ik toch wel in de buurt moet blijven. Coral spawning is iets heel unieks, alen kan ik altijd nog zien... Inmiddels is Daniel in de weer met zijn camera, twee vlindervissen zwemmen druk rondjes over de 'koraalbillen'. Je kunt de klok erop gelijkzetten: om 18.20 uur start het. Honderden witte balletjes spuiten omhoog uit het stuk hersenkoraal. De vlindervissen grijpen hun kans, Daniel maakt foto's. Het is heel bijzonder om te zien hoe er steeds weer witte gametes in de zee worden gespoten. Hoe snel het begon, zo snel is het ook weer afgelopen. Wanneer ik naar Daniel kijk, die al trots enkele foto's laat zien, moet ik lachen. Met mijn hand wapper ik meerdere witte bolletjes weg van zijn schouder, en ook uit zijn haar. Dat het 'zaad je om de oren vliegt', is niet gelogen!

BOOTDUIKEN KLEIN BONAIRE

Bonaire staat natuurlijk bekend om haar kantduiken, maar wij gaan vandaag een dagje mee met de boot naar Klein Bonaire. Het leuke is dat Danielle Hattink onze gids is. Zij kent de hele rif-encyclopedie uit haar hoofd en weet daardoor de meest bijzondere beestjes te vinden. Het makkelijke van een verblijf bij Buddy Dive is dat, als je om 8.00 uur aanwezig moet zijn voor de bootduik, je niet ver hoeft te lopen. Binnen een minuut staan we al op de pier, waar Dani en de crew al bezig zijn om onze nitroxflessen aan boord te sjouwen. We gaan vandaag twee kantduiken maken bij Klein Bonaire. Het is bewolkt, maar dat mag de pret niet drukken. Binnen 10 minuten varen zijn we bij het eilandje. Dani benadrukt in de briefing nog eens het drijfvermogen, dat wordt hier heel serieus genomen. Onze eerste duik maken we bij Captain Don's Reef. Dit is aan de zuidzijde van het eilandje, waar de boot met een boei wordt geankerd. Captain Don is een belangrijk icoon van Bonaire, omdat hij zich enorm heeft ingezet voor de bescherming van de onderwaterwereld van het eiland. Aan de voet van het anker staat ook een plaquette aan hem gewijd, die in 1987 is geplaatst. Met een commandosprong stappen we zo het water in. Eenmaal onder zwemmen we

> Als de zon doorbreekt, onstaat een zee aan kleur op het rif. Alles ziet er heel warm uit en wat is het water toch helder!

een klein stukje over de zandbodem en komen direct bij een prachtig rifdak. Zwem je iets door, dan zie je de drop-off naar beneden lopen. Een barracuda heeft ons in de smiezen en blijft doodstil hangen. Ik kan heel dichtbij komen en gave videoshots van hem maken. De zachte koralen zijn in overvloed aanwezig. Door de lichte deining wiegt alles heen en weer, de vissen schijnen daar minder last van te hebben. Blauwe rifbaarsjes cruisen langs het rif en meerdere trekkervissen zwemmen, min of meer op hun zij, voorbij. Twee koffervissen steken tegelijkertijd over en wisselen van koraalblok lijkt het wel. Die bewegen altijd zo leuk! Juffertjes zwemmen nieuwsgierig onze kant op als je te dichtbij komt, maar schieten ook weer weg zodra ze vinden dat je in hun comfortzone zit. Een klein schildpadje zwemt tussen ons door, maar heeft niet zo'n zin om te blijven hangen. Wild peddelt hij naar de oppervlakte om adem te halen. Het is een heerlijk relaxte duik waarbij we op de terugweg over het rifdak zwemmen. We passeren daar een enorm veld met hertshoornkoraal; veel is dood, maar ook heel veel nieuwe stukken groeien juist op deze dode stukken koraal. Ik vind het er altijd spectaculair uitzien. Toegegeven: ik draag nu een 3 mm, maar het is best fris als je lange duiken maakt. Ik mis mijn baselayer of een cap, dat zou veel schelen. Het water is overigens 27 graden, even onthouden voor de volgende keer. De tweede duik is al even betoverend als de eerste, misschien nog wel mooier. Wat een rijk onderwaterleven is hier! Wanneer de zon doorbreekt, transformeert het rif direct in een schitterende kleurenwereld. Het ziet er ineens heel anders, heel warm uit. En het water is zo helder! Hier zijn nog meer barracuda's te vinden, die als hangjongeren aan elkaar plakken en lekker lijken te chillen. Op het rifdak tref ik meerdere 'koppeltjes' koffervissen, die achter elkaar aan zwemmen. Ik heb ze nog nooit in paartjes gezien, hoe leuk! Om 12 uur staan we weer op de steiger bij Buddy. Heerlijk, we hebben nog een hele middag.

BRANDENDE BERG

Tijd voor wat actie: we gaan de Brandaris beklimmen, de hoogste berg van Bonaire. Nou ja, hoog... Hij telt maar 241 meter, maar de tocht is wel fysiek uitdagend. Om 8.00 uur ontmoeten we Ronaldo van het TCB (Tourism Cooperation Bonaire) bij Washington Slagbaai National Park. Hij is onze gids vandaag. Vanaf Buddy Dive is dit maar een half uurtje rijden. We stappen bij hem in de auto en hobbelen over een onverharde weg door het park. Overal staan cactussen, aloë vera, prikkelige planten

en struikgewas. Geitjes schieten over de weg en springen panisch weg tussen de begroeiing. Het is een prachtige route en de Brandaris is al zichtbaar. Gelukkig is er wat bewolking vandaag, zodat we niet continu in de stralende zon hoeven te lopen. Het Washington Slagbaai National Park (WSNP) is ruim 6.000 hectare groot en beslaat de gehele noordkop van Bonaire. «Vroeger was het particulier bezit, maar in 1969 verkocht de familie het aan de regering. Wel op voorwaarde dat het een natuurpark bleef. Dat was heel bijzonder voor die tijd, omdat juist overal zoveel werd gebouwd,» vertelt Ronaldo. Met al de cactuswouden, aloëvelden, rotsformaties, zoutmeren, kalksteengrotten, zandduinen, blowholes en afbrokkelende kalkterrassen biedt het gebied onderdak aan tal van bijzondere planten en dieren. Zo komen in het park meer dan 500 vijfhonderd verschillende dier- en plantensoorten voor! Het beheer van WSNP valt onder de Stichting Nationale Parken Bonaire (STINAPA Bonaire). Zij heeft onder andere als doel om het WSNP in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen. Hiertoe worden allerlei initiatieven ontplooid waaronder het herbeplanten van duizenden inheemse boomsoorten. Ik vind het nu al schitterend, het kan dus alleen maar mooier worden! Bij de parkeerplaats voor de beklimming maken we ons gereed. «De hike is een uurtje heen en een uurtje terug,» vertelt Ronaldo. En hij gaat ons voor op de route. Het is één weg, dus verdwalen zal je niet. «Brandaris betekent 'staat in brand'. Vroeger werd op de berg een groot vuur gemaakt, als er gevaar dreigde door bijvoorbeeld zeerovers. Op deze manier kon Curaçao gewaarschuwd worden,» aldus Ronaldo. Het is een schitterende tocht. Overal schieten leguanen in allerlei kleuren weg en het uitzicht verandert continu. We moeten ook echt stukken klauteren over rotsen. Moeilijk is het niet, maar het is zeker handig om goede schoenen aan te hebben en je moet ook geen last hebben van hoogtevrees. Binnen 45 minuten staan we op de top, waar het behoorlijk waait. Ideaal om even af te koelen! Het uitzicht is magnifiek. In de verte zien we Boka Slagbaai liggen, dat begin 19e eeuw de enige haven was van Bonaire. Zout, aloë vera, peulen en houtskool werden vanaf hier verscheept naar Curaçao. De vier monumentale gebouwen die daar nog staan, zijn felgele blokjes in het landschap. Cactuswouden en zoutmeren bedekken het hele landschap. De terugweg

Wat een leven en wat een kleur! Elke duikstek blijft verrassen.

Washington Slagbaai National Park beslaat de hele noordkop van Bonaire.

verloopt voorspoedig en we maken nog even een korte stop bij Boka Slagbaai. Het douanekantoor, het zoutmagazijn, het opzichtershuis en het slachthuis zien er verbazingwekkend mooi uit, maar dat is ook niet zo gek: deze zijn gerestaureerd in 2003. In de aangrenzende saliña (zoutmeer) lopen allerlei soorten vogels, ik heb nog nooit flamingo's van zo dichtbij gezien. Wat zijn ze leuk! De rit naar de uitgang duurt nog wel een tijdje, en door het gehobbel van de auto val ik bijna in slaap. Maar we moeten zo nog even aan de bak: we gaan blokarten!

LANDZEILEN

Alleen eerst nog even een goede bodem leggen voor dit avontuur: bij Posada Para Mira in Rincon genieten we van geitensoep en geitenstoofpot. Het is net draadjesvlees en heel lekker! Het restaurant is prachtig gelegen op een heuvel en ligt op de route naar het landzeilen. Voor mij is deze sport totaal nieuw, voor Daniel overigens ook. We worden hartelijk ontvangen door Andrew Sands en Donna Hudgeon, die samen Bonaire Landsailing Adventures runnen. Dat het Nieuw-Zeelandse koppel dol is op deze sport, blijkt uit hun enthousiasme

als ze erover praten. «Voor beginners is dit een enorm makkelijke sport. De wind op Bonaire komt altijd uit het oosten, daarom loopt ons parcours ook van noord naar zuid. Binnen vijf minuten kun je het!» aldus Donna. Het circuit is te vergelijken met dat van karts. De blokart bestuur je enkel met je handen, het is dus eigenlijk net zoiets als met fietsen. Het touw dat aan het zeil vastzit, houd je in je hand en daarmee regel je je snelheid. «Hoe strakker, hoe sneller. En vergeet nooit deze regel: Wil je langzaam of stoppen? Dan helemaal loslaten!» Hoe snel je wilt gaan, hangt af wat je zelf wilt, legt ze uit. «Met een nice breeze kan je 30 tot 40 km per uur bereiken, met stormachtig weer 60 km per uur. Vandaag staat er een mooie wind, dus dat wordt leuk!» Van Donna krijgen we een helm en handschoenen. En dan is het tijd om te gaan. Daniel en ik krijgen allebei een kart toegewezen. Ik vind het wel spannend. Ik stap in, pak het touw en het stuur beet, en voor ik het weet rijd ik al. Dit is eigenlijk best makkelijk! Het circuit rijden we linksom en in een rustig gangetje probeer ik eerst de blokart te leren kennen. In de bochten moet je goed opletten, omdat je zeil de wind dan anders vangt. Ik krijg het aardig snel onder de knie en al gauw zit ik met een grote glimlach op mijn gezicht. Dit is cool! Daniel haalt me ook nog een keer in – *boys will be boys* – en ik kan me voorstellen dat dit met een groep ook heel leuk is om te doen. Na een half uur voel ik mijn buikspieren wel; het is meteen een mooie work-out geweest. Voordat we teruggaan naar Buddy Dive, halen we eerst een verse smoothie bij Smooth Operators, klaargemaakt door Rosalie. Een portie poffertjes erbij klinkt aanlokkelijk, maar die slaan we even af. Superleuk hoe er overal verborgen foodtrucks te vinden zijn door Kralendijk!

DUIKEN AAN DE OOSTKUST

«Vul de waiver nog even in online en vergeet je zeeziektepillen niet!» Fred Bekaert, eigenaar van Bonaire East Coast Diving, herinnert het zich – helaas – nog heel goed dat ik een aantal jaar geleden erg zeeziek was toen ik meeging met een van zijn duiktrips. Gelukkig heb ik nu pillen die me nooit in de steek laten. Om 7.30 uur rijden we weg bij Buddy Dive. Het is een mooie route naar Sorobon, Lac Bay, waar we zullen opstappen voor de duiken aan de oostkust. We rijden over een onverharde weg langs saliña's met flamingo's en cactussen. Bij een T-splitsing slaan we linksaf en bereiken Sorobon. We rijden door tot na twee strandbarretjes waar de crew van East Coast Diving al druk in de weer is met het inladen van de indrukwekkende RIB. Fred heeft vorig jaar de motoren vernieuwd, 2x 250 pk, deze boot kan de branding eenvoudig aan! Op de steiger bouwen we onze set op en stappen we aan boord. Fred geeft ons een uitgebreide briefing over de plek waar we gaan duiken. In een rustig tempo varen we richting de uitgang van de baai. Het water is zacht golvend, ideaal. Ik had niet eens een pil hoeven innemen! Het water is turquoise blauw door de zon. Wanneer we de grens van de baai en zee passeren, wordt het al wat ruwer, maar de golven deren de RIB niet. Na vijf minuten varen zijn we al op onze eerste duikstek, Funchi's

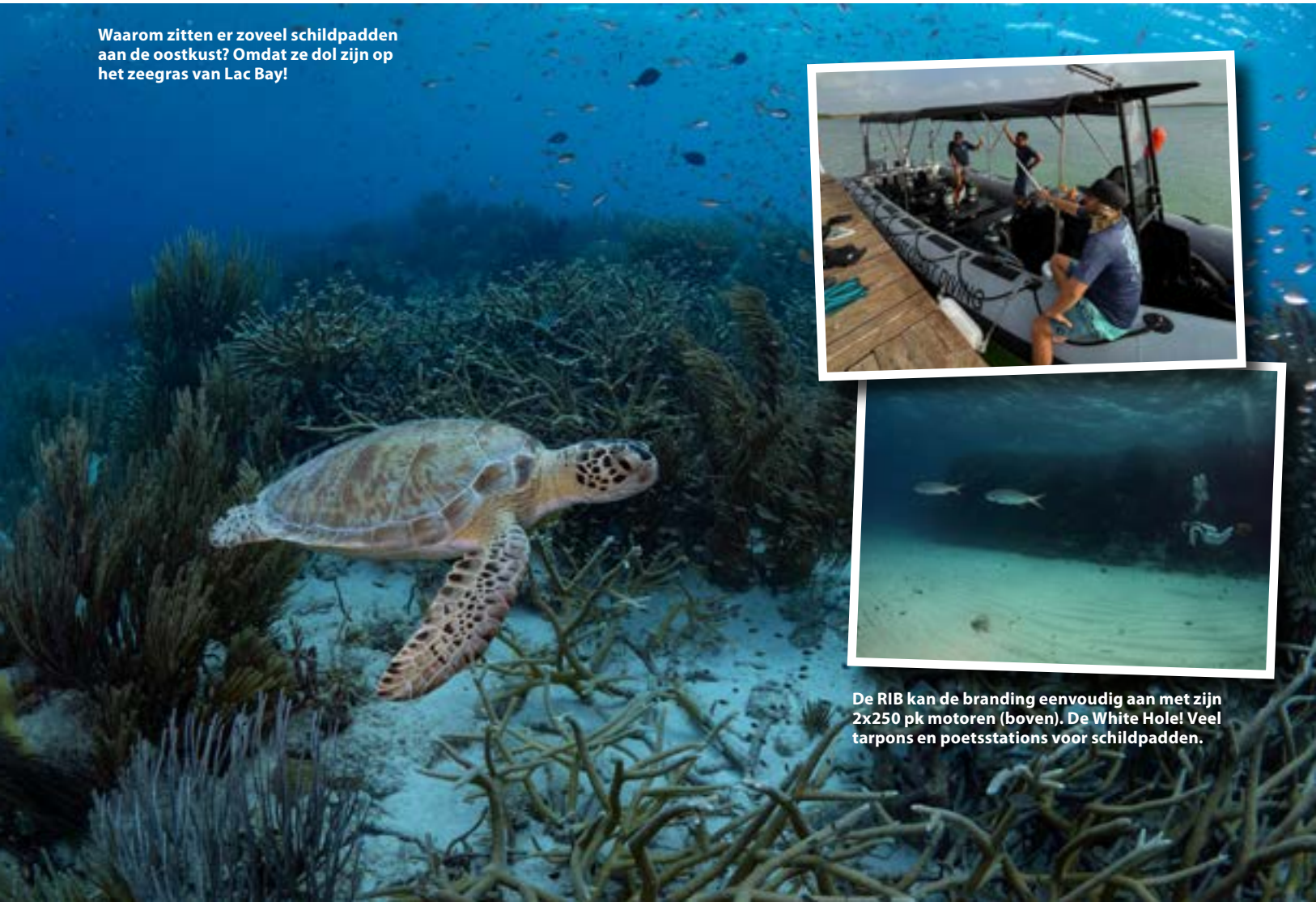

Waarom zitten er zoveel schildpadden aan de oostkust? Omdat ze dol zijn op het zeegras van Lac Bay!

De RIB kan de branding eenvoudig aan met zijn 2x250 pk motoren (boven). De White Hole! Veel tarpons en poetsstations voor schildpadden.

Blokarten moeilijk? Binnen vijf minuten kan je het (zelfs ik!)!

Reef. Met een backroll verlaten we de boot en dalen af. Het rif is zo anders dan aan de westkust! Heel veel gorgonen wapperen heen en weer en harde koralen domineren het landschap. Gelijk zie ik een enorme stingray. Wat is hij groot, en vooral mooi! In het blauw cruisen enkele schildpadden op gepaste afstand voorbij. Fred heeft ons beloofd dat we ze de tweede duik goed op beeld kunnen zetten, dus we vervolgen onze route op het rif. Een stukje onder mij zie ik dat Daniel twee adelaarsroggen aan het filmen is. Ik schrik gigantisch wanneer er ineens een schildpad rakelings langs me heen zwemt. Ik kan een klein gilletje niet onderdrukken. Het is ook een behoorlijk gevaarte. We zwemmen over het rif en aan het eind richting het blauw. De RIB pikt ons weer op, en we houden een stop op het vasteland. Dan kunnen we even plassen, rustig relaxen in het heerlijke water en typisch Hollandse koekjes eten: speculaas en stroopwafels.

SCHILDPADDENSOEP

De tweede duik starten we bij de White Hole. Ook dit is weer de baai uit en vijf minuten varen. Een lichtblauwe sigaarvorm op het water verraadt waar we het water in moeten. We dalen af naar twaalf meter. Gelijk zien we twee dikke tarpons. Niet zo groot als de 'huistarpons' van Buddy Dive, maar dat had Fred al verteld. Ze hangen rustig te chillen. Verderop komen we er nog een paar tegen. In de White Hole is een poetsstation voor schildpadden, eentje is er net uitgebreid aan het genieten van zijn spabehandeling. Hij doet ook echt zijn vinnen omhoog… Onder de oksels, please! Hij beweegt alle kanten op, zodat de poetsvissen geen centimeter van zijn lijf overslaan. We gaan weer een stukje omhoog en zwemmen nu over een enorm veld met waaierkoralen. Het is fantastisch om te zien hoe alles heen en weer wiegt. Er staat best wat deining, maar ik neem steeds een slag als de golf voorbij is. En dan lijkt het alsof er een blik schildpadden is opengetrokken. Ik zie er 1, 2,3… 4,5… Ik zie Daniel wijzen, daar zwemmen er nog eens drie. Ik krijg gewoon keuzestress, welke zal ik op film zetten? Ze verschillen in grootte en kleur, de ene heeft een donker schild dat heel goed onderhouden is, de ander heeft een smoezeliger schild. Ze zitten daadwerkelijk overal. Verstopt onder kratergaten in het rif, waar ze een tukje doen. Andere proberen zich vast te zetten tussen stukken koraal, weer een ander fleemt zich tegen zacht koraal aan. Ik kijk mijn ogen uit. Zoveel! Ze komen hiernaartoe rond dit tijdstip om te slapen. Vanochtend hebben ze hun buik volgegeten in de baai, dus nu is het tijd voor een middagslaapje. De stingrays die ook nog eens verborgen in het zand liggen, maken de show compleet. Wat een geweldige duik! Ik tref een schildpad die druk bezig is met het opmaken van een lekker bedje. Ik kan heel dichtbij komen, voorzichtig, en hij kijkt op. Hij lijkt me echt aan te kijken; «Hallo? Kan ik iets voor je doen?» Heel bijzonder om oogcontact te hebben. Turtle City doet zijn naam eer aan. Dit vergeet ik nooit meer. Na de duik genieten we van een heerlijke lunch bij Jibe, dat ook in Sorobon te vinden is, met uitzicht op de windsurfers die over het heldere water scheren. Met een heerlijk loungemuziekje genieten we nog even na van onze schildpadden-vibe.

STELENDE OCTOPUS

Ons tweede verblijf is bij Resort Bonaire. Het resort is gelegen in de wijk Belnem, bij Punt Vierkant. Op nog geen 10 minuten rijden liggen de iconische duikstekken Zoutpier en de Hilma Hooker. Als uitvalsbasis dus een hele mooie plek om de zuidelijke duikstekken van Bonaire te bezoeken. Dive Friends Bonaire runt het duikcentrum op het complex, waardoor het halen van tanks supermakkelijk is. Resort Bonaire heeft 114 moderne appartementen (tot zes personen) en 14 hotelkamers. Erg mooi is het centrale zwembad, met rondom een heus zandstrand! Niets is zo fijn als het fijne zand tussen je tenen te voelen wanneer je opstaat om een duik in het zwembad te nemen. Maar we gaan nu even ergens anders een duik nemen: Salt Pier! We zien al snel de witte zoutbergen in de verte liggen. De pier loopt ver het water in, gelukkig is er geen schip. We trekken onze sets aan bij onze pick-up en lopen het water in. Eerst zwemmen we een stukje aan de oppervlakte en eenmaal bij de pilaren, dalen we af. Het eerste stuk is niet heel bijzonder, maar zodra we bij de splitsing komen en rechtsaf slaan, wordt het echt leuk. De pijlers zijn schitterend begroeid met kleurrijke sponzen en heel veel vis zwemt tussen de palen door. Verheugd ben ik als ik een grouper zie van een meter groot, die zie je niet veel meer op de Cariben. Hij blijft rondjes zwemmen tussen de palen en laat ons rustig passeren. Het mooiste deel is wel het uiteinde van de pier. Een wolk doktersvissen struint het rif af, en trompetvissen sluiten de linies. Het blijft fascinerend om deze vissen bezig te zien. In het diepere wateren houden een enorme tarpon en enkele barracuda's alles scherp in de gaten. Veel bewegen ze

Verheugd ben ik als ik een grouper zie van een meter groot, die zie je niet veel meer op de Cariben.

De octopus ontvouwt zichzelf als een enorme paraplu en slokt de Paralenz op.

niet, ze zitten waarschijnlijk nog vol van de jacht van afgelopen nacht. Grote scholen yellow stripe snappers blijven leuk. Als we terugzwemmen, zie ik ineens iets bewegen op het zand. Een octopus, wat leuk! Hij verschiet steeds van kleur, op het witte zand wordt hij helemaal wit. Daniel besluit om zijn Paralenz onderwatercamera op de grond te zetten en dan iets achteruit te zwemmen. Vaak levert dit gave beelden op. Hij plaatst hem op de route van de octopus en neemt een veilige afstand aan. De octopus zwemt rakelings langs de camera, gaaf shot! Ho, wacht... hij zwemt er niet langs, hij zwemt eropaf! Hij ontvouwt zichzelf als een enorme paraplu en slokt de Paralenz op. Hij is nu een grote bol geworden, al zijn tentakels stevig geklemd om zijn pas buitgemaakte 'prooi'. Hoewel ik heel hard moet lachen, kijkt Daniel enigszins verontrust. Hoe krijgen we die nu terug? Als de octopus aanstalten maakt om een holletje in te gaan, komt Daniel in actie. Nog net op tijd kan hij het onderste stukje van de Paralenz beetpakken. Maar de octopus geeft niet zomaar op. Uit alle macht trekt hij aan de onderwatercamera. Ik zie dat Daniel kracht moet zetten, zodat de zuignappen loslaten en hij zijn Paralenz terugheeft. Niet alleen deze actie, maar ook het verdwaasde gezicht van Daniel, bezorgen me een lachstuip. De octopus zit nors in zijn holletje en wij starten aan de terugweg. Boven water gier ik het uit. Nu blijkt ook nog eens dat alles op film staat!

TERUG NAAR NORMAAL

Nog lang niet alles heb ik beschreven wat we hebben meegemaakt op Bonaire. Wat dacht je van al onze kantduiken die zo relaxed waren, of een dag op stap met de Mangrove Maniacs waarbij we hielpen met een kanaal breder maken? Dat zijn verhalen voor later. Ik vond nog wel het mooiste van deze reportage dat corona heel ver weg leek. Het was echt weer 'normaal' en het is bizar hoe snel je eraan went – behalve het handen schudden dan. Ik ben heel blij dat we weer de goede kant op gaan en dat ik op Bonaire alvast ben ingewijd voor de normale wereld. Ik had geen betere plek kunnen bedenken.

INFO

VERBLIJF BUDDY DIVE
Buddy Dive Resort ligt aan de kust, ongeveer 500 meter van het strand en 2,5 km van het centrum van Kralendijk. Verschillende moderne type accommodaties beschikbaar: van studio's tot ruime driekamerappartementen met volledige keuken. Twee buitenzwembaden, twee restaurants en bar, eigen duikschool en verhuur duikuitrustingen.
www.buddydive.com

VERBLIJF RESORT BONAIRE
Resort Bonaire opende begin 2018 haar deuren, het hotel in 2020. Het resort biedt uitermate luxe en stijlvolle appartementen en hotelkamers. Het resort beschikt over 114 moderne appartementen en 14 hotelkamers, waarbij je keuze hebt uit meerdere soorten appartementen. Extra's: centraal zwembad met zandstrand, speeltuinen voor kids en poolbar. De bar heeft daarnaast nog een restaurantfunctie, waar je terechtkunt voor ontbijt, lunch of diner. Dive Friends Bonaire runt de duikschool op het resort.
www.resortbonaire.nl

BESTE REISPERIODE
Het hele jaar door! Bonaire heeft een tropisch savanneklimaat. De hoogste gemiddelde temperatuur is 29 graden in augustus, de laagste 27 in januari.

DUIKMATERIAAL
Vaak hebben alle duikcentra een DIN-aansluiting, maar sommige ook INT. Check dit even van tevoren bij jouw duikcentrum. Het water is 27 graden, een 3 mm met een extra laagje of cap is aan te raden. Zeker wanneer je langere en meerdere duiken maakt op een dag.

BETALEN
Je kan overal pinnen of cash betalen met de Amerikaanse dollar. Rondom Kralendijk zijn veel ATM's te vinden, zelfs een echte drive-through!

MEER WETEN OVER BONAIRE?
Check dan www.tourismbonaire.com waar je heel veel informatie vindt over verblijf, duiken, activiteiten en evenementen. Op www.duiken.nl vind je ook vele reisverhalen en -video's over het Caribische eiland. Kijk onder Reizen – Bestemmingen – Cariben. Of lees gratis de digitale special DUIKEN op Bonaire onder het kopje Digitale magazines.

TOUROPERATOR
Complete pakketreis boeken van A-Z? Bij Diving World boek je jouw duikvakantie met ANVR & SGR-garantie.
www.divingworld.nl

Buddy Dive Resort ligt direct aan zee.

Resort Bonaire opende begin 2018 haar deuren.

Authentiek Bonaire

Wist je dat Bonaire over een uitgebreid grottensysteem beschikt? Naar schatting zijn er in totaal meer dan 400 grotten op het eiland. De grotten op Bonaire vormen sinds de formatie eeuwen geleden een belangrijke schakel in het ecosysteem van het eiland. Een aantal hiervan zijn geopend voor begeleide tochten. Echte avonturiers gaan dieper de grot in en volgen het gangenstelsel met een zaklamp tot ze uitkomen bij kristalhelder zoet en zout water, waarin gesnorkeld kan worden. Bezoek de grotten uitsluitend met een gecertificeerde gids.

Ontdek en geniet van deze unieke ondergrondse wereld!

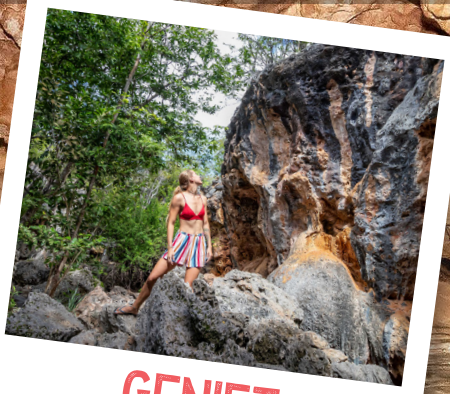

GENIET

ERVAAR

ONTDEK

@BonaireTourism
www.tourismbonaire.com

BONAIRE
Once a Visitor Always a Friend

VERA'S FOOD FAVORITES

Voor degenen die eens een keertje ergens anders willen eten dan in de bestaande en vaak als best omschreven restaurants op Bonaire, hier een paar tips van mij: soms samen met de locals, prijstechnisch interessant, maar vooral erg lekker. Eet smakelijk!

1 MI BANANA

To meet the locals and eat a lot of meat! Eenvoudig van inrichting, kikkergroen geverfd met plastic tafelkleed en metalen stoeltjes. De mixed grill is het helemaal voor de meatlovers onder ons. Een bord vol, kip, varken, rund en een chorizoworst. Vergeet vooral niet de 'pica' saus te gebruiken… hot hot hot! Vriendelijke bediening, gastvrij. Zodra je aan tafel gaat, wordt de ventilator boven je hoofd aangezet. **Adres:** Kaya Nikiboko Noord, Kralendijk

2 THE LODGE

Roos maakt de lekkerste saté van het eiland. Zij is met haar keuken gevestigd in B&B The Lodge, maar iedereen is welkom. Eet gewoon lekker bij haar aan de grote tafel, een bord vol voor nog geen 14 USD en vraag vooral naar de bijpassende soorten sambal. **Adres:** 12 Kaya Inglatera, Kralendijk

3 DIVER'S DINER

Op het eerste gezicht niet de *place to be* voor een romantisch diner voor twee, maar… ook de liefde van een duiker gaat door de maag, dus zeker gaan happen hier! Fantastische BBQ-grillgerechten, vooral de short ribs zijn zeer smaakvol, grote porties, laagdrempelig, iedereen is welkom en service with a smile. **Adres:** 1 Kaya Korsow (boulevard), Kralendijk

4 KINGKONG BURGER

Best lunchdate on Bonaire, my favorite! Bachelor's Beach 100% Beef Burger meets Mosquito Repellent Fries, samen onder een dekje van de overheerlijke homemade knoflook- en peterseliepasta. Een foto zegt meer dan duizend woorden, maar ga vooral lekker zelf proeven. Echt fantastisch voor na je duik op het zuidelijke deel van Bonaire. **Adres:** Bachelor's Beach

5 SEBASTIAN'S RESTAURANT

Last, but not least: Wil je echt een smaaksensatie gaan beleven, ga dan vooral hier genieten. Prijstechnisch wat aan de hogere kant, maar je krijgt echt heerlijk eten, met als kers op de taart: aan de waterkant genieten van de zonsondergang (wel voor half 7 er zijn dan!). Op zondag is het *Famous Italian Night* met zelfgemaakte pasta en pizza's, dus ook voor kids zeker een plek om te gaan eten. **Adres:** J.A. Abraham #60, Kralendijk

Mangrove Maniacs

Nog een klein stukje, en het blok met wortels is eruit. Met de moddervegen tot achter mijn oren, leg ik de zaag even weg. **Uit alle macht trek ik de massa uit het troebele water en gooi het tussen de mangrovewortels.** Wat ik aan het doen ben? Ik ben een dagje mee met Mangrove Maniacs op Bonaire, met marien bioloog Sabine Engel.

Door de kanalen te openen, kunnen getijden plaatsvinden en wordt vers, voedselrijk water toegevoerd.

Mangroven zijn heel belangrijk omdat ze een grote biodiversiteit herbergen, zowel boven als onder water.

Sabine Engel staat aan het hoofd van Mangrove Maniacs en zet zich in voor het behoud van het mangrovewoud op Bonaire.

Het is nog vroeg wanneer we de baai van Lai Cai inrijden. Twee mensen zijn een visserbootje aan het inladen, voor de rest is er niemand. In de baai is niet veel te vinden, enkel een klein simpel restaurant en wat overkappingen. Grote bergen met lege conch-schelpen domineren de kustlijn. Schrijnend om te zien, vooral omdat ik het verhaal erachter ken. En daardoor is Sabine Engel van Mangrove Maniacs geen onbekende voor mij. Enkele jaren terug interviewde ik haar over het Queen Conch project, waar zij strijdt voor het voortbestaan van dit bijzondere schelpdier. Sabine maakt zich hard voor de bescherming van deze soort en haar passie voor het onderwaterleven spreekt boekdelen. Het verbaast me dan ook niets dat zij aan het hoofd staat van *Mangrove Maniacs*, een inmiddels non-profitorganisatie, die zich inzet voor het behoud van het mangrovewoud op Bonaire. In de verte hoor ik auto's. Daar is Sabine, vergezeld door nog drie 'maniacs', die al net zoveel passie voor de goede zaak hebben als zij. In totaal zijn er vijftien 'vaste' maniacs, en kunnen vakantiegangers, vrienden of wie het wil, mee om te gaan helpen in het mangrovewoud.

DICHTGEGROEID

Daniel krijgt nog even boots in zijn handen geduwd en we stappen aan boord van een klein vissersbootje. In het midden staat een grote bak met Gardena-handzagen, gewone zagen en grote knippers. Het water is turkooizen blauw en de zee rustig. Nog twee bootjes vergezellen ons met een Amerikaans koppel en een Nederlandse vrouw met haar zoon. Zij gaan mee om een ochtendje te helpen. Mangrove Maniacs is altijd heel blij als vrijwilligers meegaan, elk paar handen kan weer extra werk verrichten. Na vijftien minuten zijn we aan de overkant van de baai en stoppen we voor een kanaal. De ingang is versperd door een rood afzetgaas, maar een maniac springt uit een bootje en laat ons naar binnen. Een gevoel van rust overspoelt me. De grillige wortels die alle kanten op groeien, en het bladerdak dat een soort tunnel vormt. Geluiden van tropische vogels weerkaatsen tussen de bomen en het motorbootje pruttelt gestaag door. Al zigzaggend banen we ons een weg door het smalle kanaal. Sabine legt me uit waarom het project gestart is. «Mangroven zijn heel belangrijk, omdat ze een grote biodiversiteit herbergen zowel boven als onder water, kraamkamers zijn en daarnaast zorgen voor natuurlijke kustbescherming. Mangroves zijn ook belangrijk in verband met het vastleggen van broeikasgassen, in de strijd tegen het opwarmen van de aarde. De kreekjes zijn cruciaal voor de gezondheid van het woud. Zonder een goede circulatie van het water, wordt het water te zout en sterven de bomen. Het achterland van de mangroven hier op Bonaire krijgt te weinig vers water, doordat veel kreekjes zijn dichtgegroeid. De bomen kwijnen daar nu weg. Door de kanalen te openen, kunnen getijden plaatsvinden en wordt vers, voedselrijk water toegevoerd. Dan kunnen de bomen overleven. Het is daarom noodzakelijk dat wij de natuur een handje helpen,» aldus Sabine. En dat doen zij dus door te 'tuinieren' in de mangroven. Door de oude, dichtgegroeide getijdekreken te herstellen, kan het zeewater weer dieper het mangrovewoud in stromen. Mangrove Maniacs startte in 2016, waarbij het werk mogelijk was dankzij kleine fondsen en potjes. Sinds kort heeft STINAPA (Stichting Nationale

Al snel stinken we een uur in de wind, maar we doen het werk met passie.

De kreek is volledig dichtgegroeid, dat wordt nog een flinke klus.

Luchtfoto's en Google Earth zijn handige tools voor het vaststellen van de loop van de oude kreken. Groen: geopende kanalen in goede staat. Paars: nog te openen. Oranje: onderhoud nodig. Rood: oud en dichtgegroeid kanaal.

Parken Bonaire) structurele financiering toegezegd. «Deze kreek zouden we nog breder moeten maken, maar dat is voor later,» zegt Sabine, al wijzend op bepaalde stukken die wel erg krap zijn voor ons bootje.

ZAGEN, ZAGEN...

We varen kanaaltjes in en uit. Als ik nu de weg terug zou moeten vinden, vergeet het. Alles lijkt op elkaar. Maar onze schipper lijkt precies te weten waar we naartoe moeten. We komen uit bij een kanaaltje waar al hard gewerkt is. «Jij mag helpen met het kanaal breder maken,» zegt Sabine, en ze drukt een zaag in mijn handen. Soepel springt ze in het water en loopt naar de rand van het kanaal toe. «Ik zal het even voordoen.» Alsof het zachte boter is, zaagt ze met haar zaag zo een heel blok mangrove-wortelmassa eruit. Het is een groot blok van tja... ik vergelijk het maar even met klei. Ze trekt hem uit het water en gooit hem op de kant, op een grote berg met nog meer blokken wortels. Sabine gaat verderop aan de slag en ik blijf achter met twee Maniacs en het Amerikaanse koppel. Dat we allemaal niet vies zijn van werken, is te zien. Al gauw zitten we allemaal onder de moddervegen, zijn de broeken smerig en de handen tot onder de nagels vuil. En we stinken al een uur in de wind, want bij het uitgraven van de wortels komt een zwavelachtige lucht vrij. Maar allemaal werken we met passie. We krijgen het voor elkaar om een groot deel van de kreek breder te maken. Verderop is Daniel met Sabine aan het werk, en ook Maniac Scott laat zich van zijn beste kant zien. Zij zijn begonnen met het openmaken van een oude kreek door wortels en takken weg te halen. De kreek is volledig dichtgegroeid en het is een zware klus. Toch weten ze binnen het uur een flinke bres te slaan. «De steltwortels halen we weg, want deze groeien heel erg naar binnen. Als dat niet voldoende is, halen we nog meer wortels weg,» zegt Sabine, wiens haar inmiddels vol zit met bladeren en de moddervegen staan op haar wangen. «Een kanaal van vier meter is optimaal. Dit zorgt voor voldoende watertoevoer. We proberen zoveel mogelijk te vermijden dat we bomen moeten kappen. Soms moeten een paar bomen zich helaas opofferen voor de rest van het bos.»

ONDOORDRINGBARE WIRWAR

De oude kreken zijn niet altijd eenvoudig te vinden. Door met vissers te praten en historische beelden te bestuderen, weten de maniacs waar ze moeten zijn. De bestuurders van onze bootjes zijn overigens ook vissers, die hun vislijn verruild hebben voor dit baantje. Ook luchtfoto's en Google Earth zijn handige tools voor het vaststellen van de loop van de oude kreken. Eenmaal ontdekt, markeert Sabine de route met rode lintjes. Zo weten de Maniacs precies welk deel ze open moeten maken. «Sabine is soms wel twee uur weg om te ontdekken hoe een kanaal precies loopt,» lacht Scott, die naar de ondoordringbare wirwar van wortels wijst van het mangrovewoud. Want een hart voor het woud, dat heeft ze zeker. Met wortels sjouwen en sleuren; niets is haar te veel. Het geeft Sabine veel voldoening om hier aan het werk te zijn: «Je ziet gelijk dat er leven komt, lucht en veel meer vissen. Nieuwe mangrovebomen beginnen weer te groeien. In de open wateren verbetert de visstand en het zoutgehalte wordt lager. Ook ontstaan er weer getijden door de connectie met de oceaan, die zag je eerst niet.»

NIEUW MANGROVEWOUD

Ondertussen legt Sabine me uit dat ze ook nieuwe aanwas kweken. Ze wijst naar een soort langwerpig zaadje dat in de boom hangt. «Dat is een nieuw plantje. Het laat zich in het water vallen, en na enkele weken gaat het open. Er ontstaat zo een nieuw plantje met wortels, dat zich vervolgens ergens hecht. Wij verzamelen meerdere van zulke plantjes zodat we deze uit kunnen zetten aan de zuidkust. Daar willen we het bestaande mangrovebos uitbreiden, het zijn goede kustbeschermers. Rond Lac was een mangrovebos van maar liefst 280 hectare. We willen dat in stand houden en als het kan, uitbreiden,» verklaart Sabine. Ik help nog even met enkele grote wortels op het 'Maniacs Nest' te gooien, zoals ze de gigantische berg wortels genoemd hebben. Deze zijn her en der te vinden in het gebied, en getuigen van de plekken waar kanalen zijn hersteld. Na drie uur zagen, knippen en met takken slepen, maken we nog een kleine tocht door het woud zelf. Sabine laat ons trots een nieuw vrijgemaakte kreek zien. Sabine: «Met tien man op een dag kunnen we zo'n tien tot twintig meter openmaken. Maar over sommige stukken kunnen we ook dagen of weken doen. Als je een dag gewerkt hebt, zie je altijd resultaat. De ene keer is het met sprongen, die andere keer met kleine stappen.» Wanneer we rustig terugvaren, kan ik de trots aflezen op Sabines gezicht. «De resultaten zijn goed en het is geweldig dat we mensen kunnen overtuigen van het belang van de mangroves. De vissers zijn enthousiast en werken graag mee. Ook de erkenning op het eiland betekent veel; iedereen vindt het een heel mooi project. Elke keer als we weer een stukje verder zijn gekomen en open hebben gemaakt, ben ik heel blij dat we iets hebben bereikt. Hoe groot of klein het ook is.»

Nieuwe aanwas die later als kustbescherming zal dienen.

OVER MANGROVE MANIACS

Door research en monitoring wil Mangrove Maniacs de kritieke toestand van de mangroven inzichtelijk maken voor de overheid en grote spelers. Zij maken zich hard voor het herstel van het achterland van het mangrovewoud en om deze in zijn oude natuurlijke staat terug te brengen. Ook een dagje meehelpen? Dat kan! De Maniacs zijn ontzettend blij met iedere vrijwilliger die een dagje mee wil draaien. Leuk voor de laatste dag van je duikvakantie! Check de site voor alle info. www.mangrovemaniacs.org

SEA TURTLE CONSERVATION BONAIRE
GIELMON ALIAS 'FUNCHI'

«Schildpadden zijn heel kieskeurig in waar ze hun nest maken»

Een bord gevuld met schildpaddenvlees was geen rare verschijning op tafel in de familie van Funchi. Maar sinds 2003 zet hij zich juist in voor de bescherming van deze dieren. Hij is werkzaam bij de Sea Turtle Conservation Bonaire en controleert in het broedseizoen dagelijks de nesten. Wij gaan een dagje met hem mee.

Het is vroeg in de ochtend als we langs de kust rijden naar Pink Beach. De gele stenen met de namen van de duikstekken markeren onze route. We hebben afgesproken met Gielmon, alias 'Funchi', die al vele jaren veldranger is bij het Sea Turtle Conservation Bonaire (STCB). Daar is het! Het strandje is verlaten, hij zal zo wel komen. Het is een schitterend strand, wit zand knispert tussen mijn tenen en de palmbomen bewegen mee in de wind. Dan parkeert een pick-up naast onze truck en ontmoeten we Funchi in levenden lijve. Je zou hem geen 63 geven, de levensenergie spat van hem af en hij oogt superfit. Zou dat door de vele buitenlucht komen? En door zijn werk met de schildpadden? Dat hij niet om een praatje verlegen zit, blijkt al snel. Het is geweldig om zijn verhalen te horen. «Ik ben bij de zee groot gebracht. Al op jonge leeftijd leerde ik zwemmen en freediven. Het freediven leerden we zelf, dit ontstond door de cruiseschepen die het eiland bezochten. De passagiers verloren altijd wel wat, dit doken we dan op. Gemotiveerd door bijvoorbeeld geld dat op diepte lag, leerden we onze adem te controleren.»

BROODJE SCHILDPAD

In 1988 startte Funchi met duiken en heeft hij zijn brevet gehaald. Hij moest alleen later helaas stoppen door een gebroken heup. Hij moest juist veel gaan bewegen, dus startte hij weer met freediven. Wel honderd keer per dag dook hij naar beneden, kon vijf minuten onder water blijven en naar 33 meter diepte duiken. In 2003 stond ineens STINAPA op de stoep, waarbij Funchi beschuldigd werd van het consumeren van schildpadden. «Mijn vader at ze, maar ik niet meer. Het was een onjuiste beschuldiging. Ik moet eerlijk bekennen dat ik ze wel gegeten heb toen ik klein was... Toen dat eenmaal uit de lucht was, vroeg STINAPA of ik als beschermer aan de slag wilde bij STCB. Ik dacht: waarom ook niet?» vertelt Funchi. Zijn visie over schildpadden is sindsdien helemaal veranderd. Een schildpad eten? Hij moet er niet meer aan denken: «Ik zou het nooit meer door mijn keel kunnen krijgen. Ja, het is lekker, maar als ik de geur zou ruiken, zou ik al moeten overgeven.» Voor hem was het een omslagpunt. Tegenwoordig ziet hij de schildpadden als zijn familie. «Als je 20 jaar met iemand leeft of woont, wordt hij of zij onderdeel van je. Het wordt echt familie.»

In het zuiden kan het aantal nesten oplopen tot 40.

> Een schildpad eten? Ik moet er niet meer aan denken! Alleen al bij de geur zou ik moeten overgeven.

40 NESTEN

Sea Turtle Conservation Bonaire heeft als doel te zorgen voor de bescherming en het herstel van de populaties zeeschildpadden van Bonaire in hun hele verspreidingsgebied. Funchi: «Vroeger waren er van één schildpaddensoort honderden exemplaren. Zo moest Columbus ze met stokken wegduwen toen hij hier aan land ging. Maar liefst 300.000 groene schildpadden leefden hier! Daarvan is slechts 10% over...» Als veldranger heeft Funchi een belangrijke taak: de stranden controleren op nesten en indien een nest gevonden wordt, deze monitoren. «Pink Beach was een van de mooiste stranden van de Antillen. Het is een zandstrand en de palmbomen en vegetatie is schitterend. Het strand was eerst roze, maar dat is allemaal weggespoeld door orkanen Lenny en Omar. Het is nog steeds een schitterend strand en per jaar vinden we hier tientallen nesten. In totaal kan het aantal nesten oplopen tot 40 in het zuiden. Het hangt ook echt af van de seizoenen. Het broedseizoen begint in mei en loopt tot januari. Op dit moment hebben we maar drie nesten, dat is dus wel vrij slow. Maar ik heb goede hoop dat er nog veel meer volgen,» aldus Funchi.

KIESKEURIG

«Laten we nesten gaan zoeken!» roept Funchi enthousiast. Waar we op moeten letten, zijn een aantal zaken. Zo dien je eerst te kijken waar de branding voor het laatst is geëindigd. Vanaf daar kijk je of er sporen zijn, zowel vanuit de zee als weer terug. «We hebben ook wel eens sporen gevonden die enkel het land op gingen en niet naar zee. Je kan wel bedenken wat er gebeurd is,» zegt Funchi triest. De twee soorten schildpadden die

Gielmon, alias 'Funchi', is al vele jaren veldranger bij het Sea Turtle Conservation Bonaire (STCB).

Maar liefst 300.000 groene schildpadden leefden op Bonaire. Daarvan is slechts 10% over…

hun eieren leggen op de stranden, zijn de karetschildpad en de loggerhead. De karet houdt van beschutte plekken, terwijl de loggerhead niet ver gaat. Dit komt ook door zijn zware gewicht. Rondom Bonaire leven tien loggerheads. Gezien het lage aantal, is het dus uiterst noodzakelijk dat ze beschermd worden. De beach survey die Funchi uitvoert, bestaat uit het zoeken en controleren van nesten en of de schildpad veilig is teruggekeerd in het water. Funchi kijkt met zijn arendsogen langs de kust. Ik staar mee. Ik zie helaas geen sporen. «Hier is niks, laten we doorrijden naar het volgende strand!» In konvooi rijden we naar het strand verderop, waar hij plots bij een struik blijft staan. Funchi bukt, en wijst op gebroken takken. «Kijk, deze zijn aan de onderkant beschadigd. Dit kan duiden op een schildpad, die hieronder is gekropen en met zijn schild de takjes heeft afgebroken,» legt hij uit. Hij gaat op zijn knieën zitten en toont ons eerst hoe een schildpad graaft en zijn eieren afzet. Met zijn handen maakt hij schuivende bewegingen over het zand. «Ze maakt eerst een kuiltje met haar achtervinnen. Dan raakt ze in een trance. Steeds komen er twee eieren uit, soms drie. Met maximaal 200 eieren vult ze het nest. Met haar voorste vinnen bedekt ze dan alle eieren en ontstaat een soort krater. Daarna gaat ze terug naar zee.» Funchi begint voorzichtig te graven om te checken of hier een schildpaddennest ligt. Hij graaft diep, zijn elleboog verdwijnt in het zand. Hij gaat heel systematisch te werk. «Schildpadden zijn niet snel tevreden. Soms vind ik een spoor van wel 300 meter met allemaal gaten. Ze zoeken echt de juiste plek, het moet wel goed zijn,» aldus Funchi. Na 10 minuten stopt hij met graven. Dit was duidelijk een kieskeurige schildpad: ze was hier geweest, maar vond de plek niet goed genoeg. Waar ze dan een nest heeft gemaakt, is helaas niet vast te stellen. Verder staan er geen sporen in het zand...

300.000 DOLLAR BOETE

In zijn rol als veldranger heeft Funchi een groot voordeel omdat hij geboren en getogen is op Bonaire. Lokale bewoners respecteren wat hij zegt. Helaas wordt er toch nog veel gestroopt. Funchi: «Het blijft wel lastig hoor, als we een stroper betrappen. Want ik ben van het eiland en het kan een hele goede bekende zijn of familielid. Deze krijgt dan een waarschuwing. De boete op stropen is een gevangenisstraf van twee jaar of 300.000 dollar.» Ook de kitesurfers vormen een bedreiging voor de schildpadden. Zeker omdat het kitestrand zich midden in een belangrijk broedgebied bevindt. «Elke schildpad die we niet kunnen beschermen, is een tegenslag. Het duurt heel lang voordat ze volwassen zijn, dat is pas na 20 jaar. De eerste vijf jaar drijven ze alleen in de open oceaan, daarna gaan ze pas richting land. Alle soorten schildpadden hebben weer een ander dieet. Zo eet de karetschildpad sponzen, zeekomkommers en zachte koralen. De loggerhead eet conch, kreeften en krabben. De groene zeeschildpad kwallen en zeegras,» vertelt Funchi. Meerdere schildpadden hebben een transmitter gekregen als onderdeel van een researchonderzoek. De schildpadden zijn op Bonaire geboren, maar gaan allemaal richting Mexico. Dit komt omdat de stroming die kant opgaat. Funchi: «De schildpadden krijgen geen tag meer, want die zijn gevaarlijk. Ze kunnen ermee verstrikt raken in een lijn. De transmitters doen hun werk goed, zo hebben we de route van loggerhead 'Extra' kunnen vastleggen. Deze schildpad zwom van Washington Slagbaai naar Willemstad. Hij werd heel vaak gezien, vandaar de naam Extra. Als je hem ziet, dan denk je echt: wauw. Hij heeft een megadikke kop en weegt over de 100 kilo!»

SCHILDPAD MET TRIMPROBLEMEN

Op de vraag of Funchi een 'lievelingsschildpad' had, hoeft hij niet lang na te denken. «Drie jaar geleden hebben we een groene zeeschildpad gered die problemen had met zijn buoyancy. Hij kon enkel blijven drijven. Natuurlijk is het dan de vraag: laten we de natuur zelf beslissen of helpen we het dier. We kozen voor het laatste. Hij kreeg een plekje in een grote badkuip, waar we gingen testen met gewichten aan zijn schild. Deze hadden we vastgezet met straps. Steeds deden we ietsje meer gewicht erbij, tot het perfect was. Dit was zo rond de drie kilo aan gewicht. Bij Lac zijn we gaan oefenen om te zien of hij zelfstandig kon zwemmen en eten. Hij had een lijntje om gekregen, anders raakten we hem kwijt. Het duurde twee maanden voordat hij zelf kon duiken. Uiteindelijk hebben we hem losgelaten in Lac Bay. Ik krijg er nog steeds kippenvel van, wat een bijzonder moment was dat...»

Door een druk programma, moeten we helaas al afscheid nemen van Funchi. Helaas hebben we geen nest gevonden. Mocht hij een nest vinden, dan wordt deze gemarkeerd en iedere dag gemonitord. Wanneer de eieren zijn uitgekomen, checken de veldrangers of alle eieren zijn uitgekomen. Soms blijven enkele verborgen liggen onder het zand, die graven zij dan uit zodat de jonge schildpadjes alsnog richting zee kunnen. Hij is inmiddels in zijn pick-up gesprongen en zal nog enkele stranden verderop controleren. Fantastisch om te zien met hoeveel passie en toewijding hij zijn job uitvoert. De schildpadden van Bonaire hadden het met hem naar mijn idee niet beter kunnen treffen...

WAAR VIND JE DE SCHILDPADDEN VAN BONAIRE?

Op Bonaire leven drie van de zeven soorten zeeschildpadden. De groene en karetschildpad kun je het hele jaar door zien, de loggerhead alleen in het broedseizoen.

Broedseizoen
De enige keer dat zeeschildpadden van Bonaire aan land komen, is wanneer ze hun eieren gaan leggen. De dieren leggen vaak vele duizenden kilometers af om terug te keren naar hun geboortestrand. In de eerste weken zoeken de mannetjes en vrouwtjes elkaar op en gaan paren. Vanaf april tot en met december gaan de vrouwtjes aan land om hun eieren af te zetten. Het maximaal aantal eieren loopt op tot 200. Wanneer ze klaar is, keert ze terug naar zee. Na ongeveer 60 dagen komen de eieren allemaal tegelijk uit. De babyschildpadjes rennen dan naar de zee, waarbij veel gevaar op de loer ligt zoals krabben, vissen en vogels.

Aantal nesten
Karetschildpadden maken de meeste nesten op het eiland met 50 stuks. Groene en loggerheads maken minder nesten, zo rond de 20 per soort. De meeste nesten zijn te vinden langs de noordoostkust van Klein Bonaire, bij *No Name Beach*. Dit is beschermd gebied.

Hotpots
Zeeschildpadden zie je vaak in de ondiepere wateren waar ze rusten en eten. Enkele hotspots zijn Ebo's Reef, Andrea II en Karpata.

Website
www.bonaireturtles.org

Kantduiken

Bonaire staat bekend als een duikparadijs. Dat vind je zelfs terug op de nummerborden van de auto's. Het eiland dankt deze naam vooral aan de 54 makkelijk toegankelijke kantduikplekken. Ze worden aangegeven met gele stenen. Deze zijn overal langs de kant van de weg te vinden. Elke steen draagt de naam van een duikplek. Bij welke kantduikplek beginnen jullie?

Bootduiken

Naast het kantduiken kun je op Bonaire perfect boot-duiken. Niet met 100 man op een boot, maar met een select gezelschap eropuit. Rondom Klein Bonaire zijn maar liefst 26 duikplekken. Allemaal met een bijzondere naam, en een bijzonder verhaal. Diverse duikscholen op Bonaire organiseren bootduiken. In de duikshops vertellen ze je graag over de mogelijkheden.

Snorkelen

Je hoeft niet per se te duiken om van de onderwater-wereld van Bonaire te genieten. Bijvoorbeeld op de dag van vertrek wanneer er niet gedoken wordt. Met 30 meter zicht onderwater is er ook aan de oppervlakte al heel veel te zien! Bonaire telt maar liefst 17 officiële snorkelplekken. Maar snorkelen kan eigenlijk overal.

Informatie over Bonaire

Aantal inwoners	17.000
Oppervlakte	288 km²
Lengte	38,6 km
Breedte	4,8 - 8 km
Hoofdstad	Kralendijk
Hoogste punt	Brandaris (241 meter)
Duikplekken	87
Kantduikplekken	54

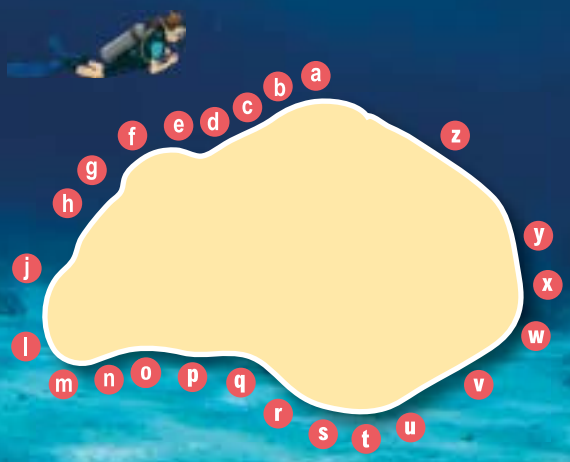

- a No name
- b Sampler
- c Knife
- d Leonora's Reef
- e Ebo's Special
- f Carl's Hill
- g Yellow Man
- h Mi Dushi
- j Sharon's Serenity
- l Munk's Heaven
- m South West Corner
- n Forest
- o Hands-off
- p South Bay
- q Captain Don's Reef
- r Joanne's Sunchi
- s Rock Pile
- t Monte's Divi
- u Bonaventure
- v Keepsake
- w Nearest Point
- x Just A Nice Dive
- y Jerry's Sponges
- z Ebo's Reef

Het eiland Bonaire

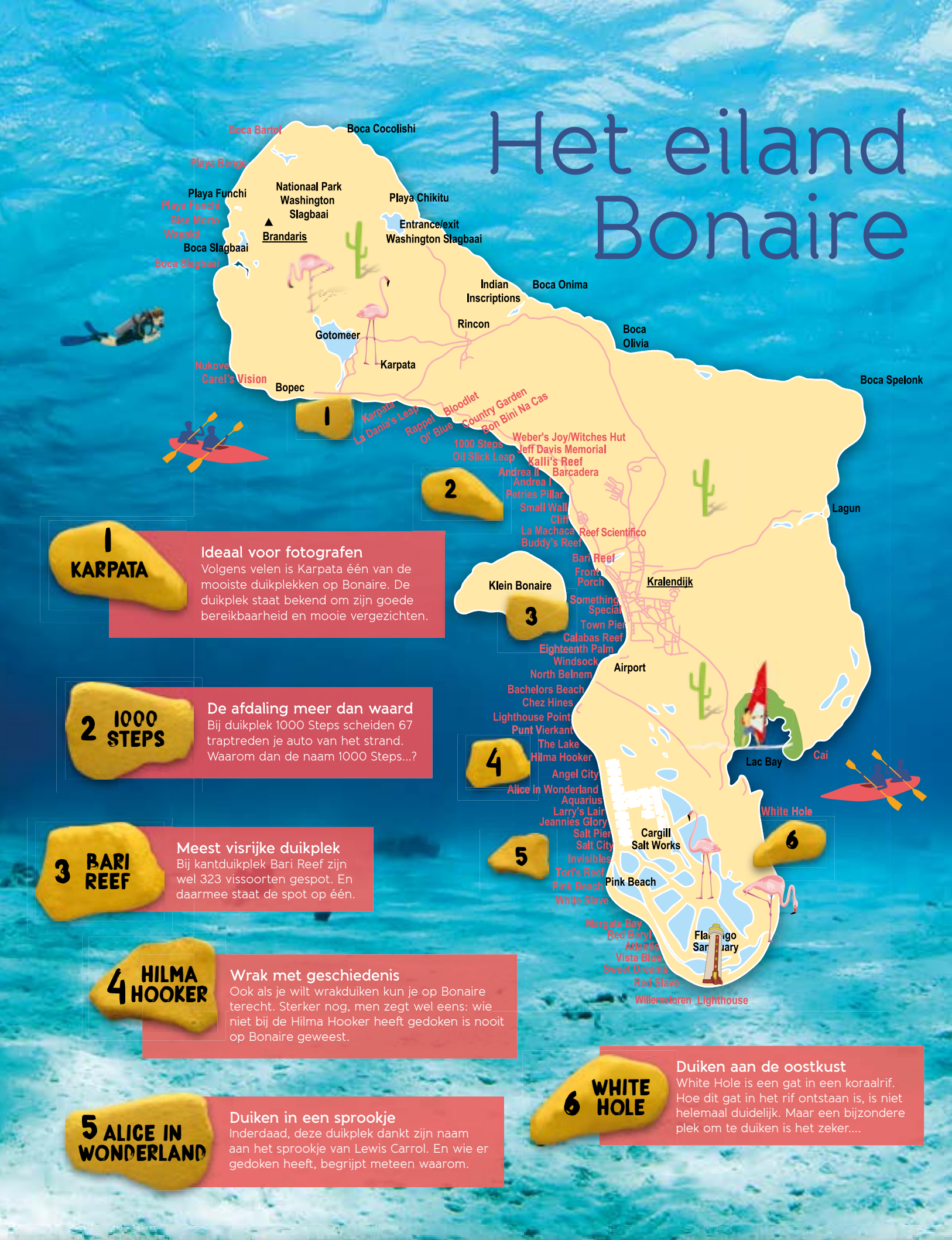

1 KARPATA

Ideaal voor fotografen

Volgens velen is Karpata één van de mooiste duikplekken op Bonaire. De duikplek staat bekend om zijn goede bereikbaarheid en mooie vergezichten.

2 1000 STEPS

De afdaling meer dan waard

Bij duikplek 1000 Steps scheiden 67 traptreden je auto van het strand. Waarom dan de naam 1000 Steps...?

3 BARI REEF

Meest visrijke duikplek

Bij kantduikplek Bari Reef zijn wel 323 vissoorten gespot. En daarmee staat de spot op één.

4 HILMA HOOKER

Wrak met geschiedenis

Ook als je wilt wrakduiken kun je op Bonaire terecht. Sterker nog, men zegt wel eens: wie niet bij de Hilma Hooker heeft gedoken is nooit op Bonaire geweest.

5 ALICE IN WONDERLAND

Duiken in een sprookje

Inderdaad, deze duikplek dankt zijn naam aan het sprookje van Lewis Carrol. En wie er gedoken heeft, begrijpt meteen waarom.

6 WHITE HOLE

Duiken aan de oostkust

White Hole is een gat in een koraalrif. Hoe dit gat in het rif ontstaan is, is niet helemaal duidelijk. Maar een bijzondere plek om te duiken is het zeker....

GEOGRAFIE
Bonaire is één van de drie ABC-eilanden voor de kust van Venezuela en vormt samen met Saba en Sint-Eustatius de eilandengroep Caribisch Nederland, ook wel de BES-eilanden genoemd. Na Curaçao is Bonaire het grootste eiland. De hoofdstad van Bonaire is Kralendijk; dat een verbastering is van Koralendijk (dijk van koraal). Er wonen bijna 18.500 mensen op het eiland, waarvan ruim 12.500 in de hoofdstad. Het benedenwindse eiland is 38,6 km lang en 4,8 tot 8 km breed en bestaat uit vulkanisch gesteente en kalkkoraal dat meer dan honderd miljoen jaar geleden door onderzeese uitbarstingen is ontstaan.

BESTE REISPERIODE
De beste reisperiode is januari t/m april. Regen valt er vooral in september, oktober en november, maar de regenbuien zijn vaak kort en hevig. In de periode daarna is het eiland veel groener. Eind december, januari, februari en maart zijn de drukste maanden en in juli en augustus is er opnieuw een kleine piek tijdens de Europese schoolvakanties. Tussen eind april en half december, het Caribisch laagseizoen, is het verder rustig.

KLIMAAT
Op het eiland heerst een semi-droog, tropisch klimaat. De luchtvochtigheid is zo'n 75% en het is er het hele jaar door zonnig. Het gehele jaar door is het rond de 29 graden.

BEREIKBAARHEID
Bonaire is gemakkelijk te bereiken met dagelijks directe verbindingen vanaf Amsterdam. Een vlucht vanuit Nederland duurt rond de negen uur. Het vliegveld Flamingo Airport ligt op vijf minuten afstand van de hoofdstad Kralendijk. Vanuit België maak je eerst een tussenstop in Amsterdam.

TIJDSVERSCHIL
Bonaire ligt in de Atlantic Standard Time (AST) zone. Tijdens de wintertijd is het vijf uur en in de zomertijd zes uur vroeger dan in Nederland.

GELDZAKEN
De Amerikaanse dollar is de wettelijke munteenheid van Bonaire. De euro wordt ook geaccepteerd, maar de gehanteerde wisselkoers is meestal ongunstig. Geld pinnen kan op meerdere plekken. Vrijwel alle Nederlandse bankpasjes werken goed en bij de grotere bedrijven, restaurants, bars, supermarkten en meeste winkels kun je aan de kassa met je pinpas betalen. Wil je je creditcard gebruiken, dan heb je ook de pincode van de kaart en een legitimatiebewijs nodig.

TAAL
Nederlands is de officiële taal, Papiaments is echter de dagelijkse voertaal. Ook wordt veel Engels en Spaans gesproken.

ELEKTRICITEIT
De netspanning in Nederland bedraagt 220 volt/50 hertz en op Bonaire 127 volt/50 hertz. Als je Nederlandse elektrische apparaten wilt meenemen, moet dus het voltage verlaagd worden met een wereldstekker of adapter. Deze verloopstekkers zijn ook op het eiland te koop. Overigens kunnen sommige hotels en resorts op het duikeiland wel 200 volt leveren.

HULPDIENSTEN

Politie	911
Ziekenhuis	912
Brandweer	919

ZIEKENHUIS
Het San Francisco Ziekenhuis in Kralendijk is volledig ingericht voor de meeste noodsituaties. Het beschikt over zeventig bedden, polikliniek, decompressiekamer en apotheek. Ook is een traumahelikopter beschikbaar.

KRAANWATER
Het zeewater is gedestilleerd en gezuiverd tot één van het zuiverste drinkwater in de wereld. Je kunt het dus gewoon drinken. Waterflessen zijn natuurlijk ook overal verkrijgbaar.

VERVOER OP HET EILAND
Keus genoeg uit bekende, betrouwbare autoverhuurbedrijven. Vanwege de vele mogelijkheden voor kantduiken is de dubbele cabine pick-up truck de meest populaire huurauto. Reserveer deze van tevoren, vooral rond de vakantieperiodes. Bij diverse bedrijven kun je motoren, scooters, quads of fietsen huren om het eiland te verkennen. Indien je gaat fietsen, start dan wel vroeg want op het midden van de dag is het behoorlijk warm! Pas goed op: loslopende ezels en geiten steken soms ineens de weg over. Enkele bussen rijden tussen Kralendijk, Rincon en de omliggende wijken, deze hebben echter geen vaste dienstregeling. Onderweg kun je de bus overal aanhouden en ook uitstappen waar je wilt. Taxi's zijn volop aanwezig en zijn niet duur, maar spreek wel van tevoren een prijs af.

KEUKEN
De Bonairiaanse keuken is sterk beïnvloed door de meer dan zeventig verschillende nationaliteiten op het eiland en vrijwel alle denkbare keukens zijn vertegenwoordigd. Het aanbod van restaurants is dan groot en erg gevarieerd; chique restaurants, traditionele, maar ook gemoedelijke eethuisjes en eetcafés met terrasjes. Typisch Bonairiaanse gerechten zijn stoofschotel (stobá) met kip, geitenvlees en vissoep met kokosmelk (sòpi di pasca). Vraag ook zeker of koraalduivel op het menu staat!

RELIGIE
Religie speelt een belangrijke rol in het leven van de bewoners. Het is een mix van vele culturen en overtuigingen. De door de Spanjaarden geïntroduceerde Katholieke Kerk geniet de meeste aanhang en met de Nederlanders kwam het Protestantisme op Bonaire. Maar ook zijn er andere godsdienstige groepen waaronder Jehova's Getuigen, Methodisten, Adventisten, Moslims en aanhangers van het Joodse geloof.

WINKELS
De vele winkels zijn van maandag t/m zaterdag van 09.00-12.00 uur en 14.00-18.00 uur geopend. Sommige winkels zijn ook open tijdens lunchuren en op zon- en feestdagen. De meeste supermarkten zijn geopend tot 20.00 uur en vaak ook open op zon- en feestdagen.

LAC EN MANGROVEBOSSEN
In het zuidoosten ligt Lac, een schitterende ondiepe lagune met azuurblauw water. Aan de noordelijke kant wordt de lagune omzoomd door een mangrovebos en aan de oostkant is het afgesloten van de zee door een koraaldam. Ook dit gebied is een belangrijke rustplaats, broedgebied en voedselplaats voor tal van dieren. Naast de adembenemende natuur kan je er ook genieten van twee fantastische stranden, Sorobon Beach voor de hip en trendy, en Cai voor de lokale bevolking.

PEKELMEER EN FLAMINGO'S
Het pekel(zout)meer en het flamingoreservaat vormen samen een groot watergebied in het zuidwesten van het eiland. In dit gebied wordt nog steeds zout gewonnen, maar het is ook een belangrijke broedplaats voor flamingo's. Door de vele roze garnaaltjes in de meren kleurt het water felroze tegen de witte zoutbergen ernaast. De totale populatie flamingo's die migreert tussen Bonaire en Zuid-Amerika wordt geschat op 20.000 exemplaren. Omdat ze zeer gevoelig voor verstoringen zijn, worden toeristen niet toegelaten in het gebied. De vogels zijn vanaf de weg te bewonderen.

SALIÑAS EN GROTTEN
Het eiland telt vele saliñas, zoutpoelen en -meren of inhammen die zijn afgesloten van de zee. Ook zijn er tientallen grotten, zowel droge als natte. Ze geven een beeld van de oudste geschiedenis van het eiland en in diverse grotten vind je rotstekeningen, aangebracht door de oorspronkelijke Indiaanse bewoners van het eiland. Om de dieren die erin leven, waaronder vleermuizen, uilen, krabben, heremietkreeften en unieke garnaalsoorten te beschermen, zijn niet alle grotten te bezichtigen.

RINCON
Is het oudste dorp van het eiland en ligt beschut tussen de bergen in het midden van Bonaire. Het is in de 16e eeuw oorspronkelijk door de Spanjaarden gebouwd, strategisch uit het zicht van vijanden vanaf zee. De slaven die naar het eiland werden gebracht voor arbeid in de zoutpannen, woonden in slavenhutjes en kwamen in het weekend lopend terug naar hun gezinnen in Rincon. Doordat Rincon zo'n lange en bewogen geschiedenis kent en het dorp uitpuilt van de oude tradities, festiviteiten en gewoontes, wordt het wel het culturele centrum van het eiland genoemd. Rincon heeft zelfs een eigen vlag en volkslied.

EZELOPVANG
Spanjaarden namen in de 16e eeuw ezels mee naar het eiland en sinds die tijd leven ze er ook in het wild. In de Donkey's Sanctuary worden zieke, gewonde of verwaarloosde ezels liefdevol opgevangen door een aantal vrijwilligers. Het is mogelijk met de auto door het park te rijden, maar je kunt er ook te voet doorheen lopen. Met het kopen van een zakje ezelvoer steun je de opvang.

SERU LARGU
Het bekendste uitzichtpunt is Seru Largu, dat 'grote berg' betekent. Vanaf de top van deze 123 meter hoge berg heb je prachtig uitzicht over Kralendijk, het Pekelmeer en Klein-Bonaire

DUIKEN
Om te mogen duiken op Bonaire heb je een tag nodig: USD 25 voor duikers en USD10 voor alle overige gebruikers. Het park heeft in totaal 86 duikplaatsen met meer dan 57 soorten koraal en 350 verschillende vissoorten. Maar liefst 54 duikstekken zijn makkelijk toegankelijk vanaf de kant. Deze zijn gemarkeerd door gele stenen aan de kant van de weg. Elke steen draagt de naam van de betreffende duikplaats. Om te voorkomen dat sportduikers het koraal aanraken, is het dragen van duikhandschoenen op Bonaire verboden.

WATERTEMPERATUUR
Het hele jaar is er een aangename zeewatertemperatuur tussen de 26 en 30 graden.

DUIKPAKDIKTE
Over het algemeen vinden de meeste duikers een 3 mm pak voldoende in de winter en een shorty in de overige maanden. Een fullsuit beschermt je natuurlijk wel beter dan een shorty. Het gebruik van duikschoenen met stevige zolen is zeker aan te raden omdat je bij de meeste kantduiken over stranden van steen, stukken dood koraal en scherp zand- of lavasteen moet lopen om het water te bereiken.

ZICHT
De Caribische Zee rondom Bonaire is kraakhelder, het zicht onder water is ongeveer 30 meter en bij gunstige omstandigheden soms tot wel 90 meter.

DECOTANK
De decompressiekamer is gevestigd naast het San Francisco Ziekenhuis in Kralendijk. Deze is 24 uur per dag operationeel.

WEBSITES
www.tourismbonaire.com
www.stinapa.org

NEEM EEN ABONNEMENT
EN KIES JE KORTING

2 JAAR DUIKEN
24 NUMMERS VOOR € 90

46% KORTING

i.p.v. € 166,80 (winkelwaarde)

1 JAAR DUIKEN
12 NUMMERS VOOR € 50

40% KORTING

i.p.v. € 83,40 (winkelwaarde)

HALFJAAR DUIKEN
6 NUMMERS VOOR € 30

28% KORTING

i.p.v. € 41,70 (winkelwaarde)

OOK LEUK OM CADEAU TE GEVEN!

GA VOOR DIT ABONNEMENT EN ANDERE AANBIEDINGEN NAAR:
DUIKEN.MIJNTIJDSCHRIFT.NET

Abonnementen zijn tot wederopzegging na genoemde periode. Cadeauabonnementen stoppen automatisch.
Aanbiedingen gelden alleen als je de laatste 12 weken geen abonnee bent geweest.